

Изданието е осъществено с любезното съдействие на
Фондация «Фридрих Науман»

The common sense of wealth creation
© 1992 by Marc Swanepoel
Drawings Marc Wiggett

Published by
The Free Market Foundation
PO Box 52713
Saxonwold 2132
South Africa.

© Превод от английски Анелия Гурев
Редактор Самуел Леви
ОФормление на корицата Стоян Дуков

Издава Институт за Либерални Изследвания
СоФия 1000, бул. Дондуков 8
тел. 89 42 71, тел. и Факс 980 54 91,
E-mail ibs@mbox.cit.bg

Никаква част от това издание не може да бъде възпроизвеждана
по какъвто и да било начин без изричното разрешение на ИЛИ.

Разпространява се безплатно

ПРЕДГОВОР

Идеята за издаването на тази великолепна книга в България се роди в навечерието на Коледа. По това време на годината, време за равностетки и празнични очаквания, като че ли най-болезнено и драматично се изживяват контрастите между благополучието и мизерното съществуване, между красивите мечти горчивите реалности. Често си задаваме въпроса : Нима човешкото общество няма потенциалните възможности да елиминира бедността и мизерията, нима навсякъде не може да има свобода и благоденствие. Може разбира се, и проспериращите страни от световната демократична общност са прекрасно доказателство за това. Истината е, че абсолютно всяка една държава би могла да добрува и да се развива успешно, но само ако се придържа последователно към естествените принципи на демокрацията и свободната пазарна икономика.

Какви са тези принципи, как човечеството е стигнали до тях, как се прилагат те днес? Книгата която е пред вас ни предлага прости, разбираеми и ефективни отговори на всички тези въпроси. Пътят на забогатяването е толкова дълъг, колкото е стара и човешката цивилизация. Принципите за които говорим не се резултат нито от фундаментални научни изследвания, нито от решенията на “мъдри” правителства. Те са плод на ежедневиия човешки опит в продължение на хилядолетия, като развитието им в много случаи е случайно.

Убеден съм, че ще прочетете тази книга на един дъх, както я прочетох и аз. Сами ще се обедите, че след това ще разберете много по-добре какво означават политиката и икономиката и каква е връзката помежду им. И, нещо много по-важно! Вие вече ще можете да си отговорите на въпроса защо в такава прекрасна страна като България, имаме толкова много трудности и проблеми. Защото повече от половин век “ пътят ни към забогатяване” бе насилствено прекъснат, както и през последните седем години не успяхме да се придържаме последователно към принципите на демокрацията и пазарната икономика. Но бъдещето е пред вас, вие сте граждани на свободна държава, вие вече знаете как и какъв начин можете и трябва да промените обществото, в което живеете.

Аспарух Панов

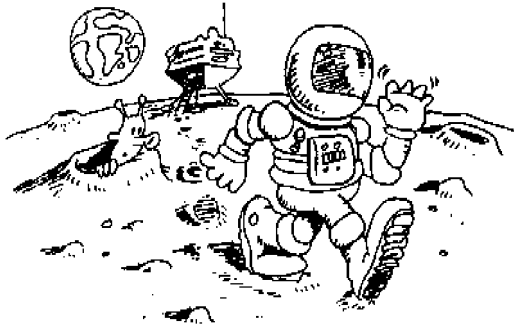
Председател на УС на

Институт за Либерални Изследвания

Благодарности

Авторът изказва своята признателност на Фридрих Хайек, Томас Соуел, Чарлз Мъррей, чиито трудове послужиха за интелектуална основа на настоящата книга; на Дон Колдуел, Юстас Дейви, Тери Маркман и Нанси Сеяс за тяхната градивна критика и принос, както и на Лин Фрийман за нейните ценни съвети и редактиране на ръкописа.

В НАЧАЛОТО

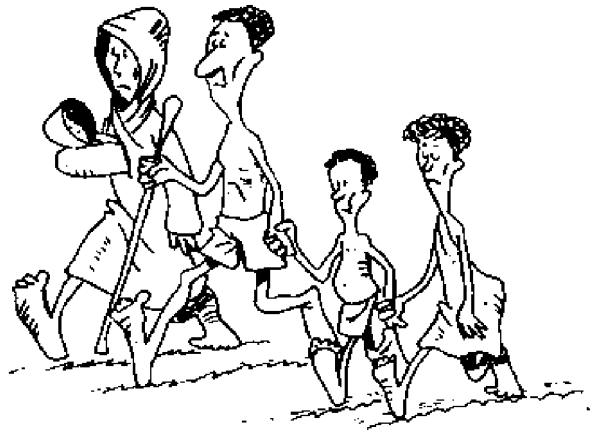
Живеем в епоха, когато хората се разхождат на Луната. Те могат да летят около Земята и да разглеждат света, като седят в хола си. В наше време в света живеят милиони бедни и хората все още продължават да се избиват.

Мнозина от нас биха искали да живеят в различен свят, в който никой не гладува, свят с училища, работни места и жилища, свят, изпълнен с достойнство, приятелство и гордост.

Възможно ли е това? Мисля, че да. Убедени сме, че всяко общество може да е свободно и процъфтяващо. Но в такъв случай то трябва да бъде създадено върху основите на истинската свобода. Кои са тези основи и защо са действени? Нека видим.

В течение на милиони години човешките същества са живели в малки групи от по 20 или 30 души, заобиколени от по-големи, по-бързи и по-силни врагове.

В началото те са се развивали много бавно, но преди двадесет или тридесет хиляди години те вече твърде много приличали на нас. На външен вид изглеждали досущ като съвременните хора и били също толкова интелигентни. Ако биха били облечени

в съвременни дрехи, днес малцина биха им обърнали внимание.

Тогава защо е било нужно толкова дълго време, за да се развият съвременните общества? Проблемът е бил в това, че човешките същества не са притежавали нужните познания. Всеки от тях е знаел някои неща за ловуването или за намирането на подслон, но много малко за което и да е друго. За съжаление, познанието не може да се поема, както въздуха.

От къде идва познанието? Човек може да получи известни познания, като живее. Например, едно дете, което посяга към огъня, незабавно получава "познанието", че огънят е опасен.

< И една маймуна получава същата информация по същия начин.

Това е един много бавен процес. По този начин се учат животните. Това е и причината, поради която човешките същества са живели толкова дълго като животни. Все още им предстои да открият по-добър начин за намиране и изпитание на новото познание.

В онези времена климатът е бил студен и времето лошо. В тези условия човешките същества са могли да правят само това, което природата им е позволявала. Те са се борили за оцеляването си. Техните групи са били малки, защото оцелявали малцина.

До тези времена, такива неща като оръжията се смятали за принадлежащи на групата, а не на индивида. По-късно някои индивиди се сблъскали с един нов обичай, който помогнал на групите им да оцелеят.

ОТКРИВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ

Първият човек, който въвел новия обичай, нямал представа какво е сторил. Може би той е бил гадняр, който една сутрин решил, че няма да споделя оръжията, които бил изработил съвместно с другите.

Той със сигурност не е бил много обичан от останалите. Представете си някой, който не иска да споделя! Такова нещо било немислимо!

Така или иначе, сигурно му се е разминало, защото е бил по-силен от другите.

През следните няколко хиляди години други също проявили известни признаци на това ново поведение. Те също задържали за себе си оръжия и други изделия.

Групите, които били придобили това владение на собствеността или право на собственост, несъзнателно променили естеството на човешките

същества. Без да си дават сметка, те породили индивидуалната инициатива и личния интерес.

Как владението на собственост променило оцеляването на групата? То дало на индивидите свободата да взимат собствени решения. Притежателят на една секира или лопата е свободен да я използва, както намери за добре. Той не е имал нужда от ничие разрешение. Той постигнал ново познание и станал по-добър ловец. Храната на цялата група се увеличавала и това било всеобщо благо.

Хората не са измислили правото на собственост от много ум. Те просто имали късмет, че някои индивиди случайно се отнесли към оръжията и другите изделия като към своя лична собственост.

В края на краищата, групите, които оцелели от опасностите в миналото, били онези, чиито обичаи допусkali поне някакви индивидуални права върху собствеността.

Тези права се развивали много, много бавно. Ловецът от далечното минало притежавал свои оръжия, но почти нищо друго. Той все още бил изключително беден.

ОТКРИВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ПРОБЛЕМЪТ С ПОЗНАНИЕТО

Преди десет хиляди години на нас пак ни е провървяло. Завършил последният ледников период и времето се затоплило. Някъде в големи количества растяли диви зърнени и други ядливи растения. Много от групите открили този нов източник на прехрана. Те започнали да водят заседнал начин на живот и станали земеделци.

Той коренно се различавал от ловуването. Той позволявал на хората да живеят на едно място, където могли да си построят подслон, за да се защитават. Той им позволявал да произвеждат повече храна. И това ги изправило пред един съвършено нов проблем.

По-рано, лидерите в по-малките групи могли да нареждат на всеки какво да прави. Те познавали способностите на всеки член на групата. Например, един лидер никога не би изпратил човек с лошо зрение да ловува и не би наредил на най-слабия да я охранява.

неща или е имал тази информация, само

защото групата е била малка. В по-големите общности, състоящи се от стотици или хиляди хора, това било невъзможно. Никой лидер или правителство не може да знае достатъчно за всеки човек, за да му нарежда какво да прави.

Истината е, че и най-умните хора не знаят всичко. Например, Вие може да знаете как се приготвя баница или как се дои крава, но да нямате понятие как се поправя радио. Но има хора, които знаят как се прави точно това.

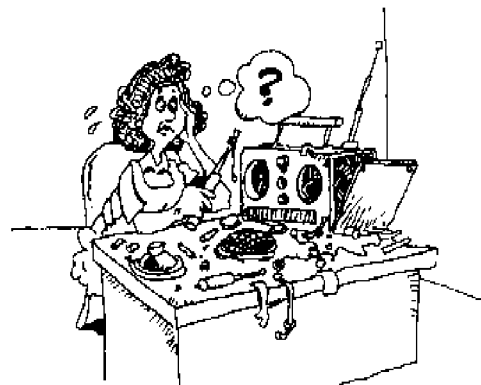
Всички други хора по света са точно в същото положение. Те може да знаят много за малко нещо, но знаят много малко за повечето други неща.

Проблемът е, че човешкото познание се придобива на малки порции. Всеки човек притежава само една малка частица от познанието за света.

При малките групи през онези далечни времена, всички тези частици са били еднакви. Ето защо на водача на ловците е било толкова лесно да насочва всекиго. Той е знаел това, което са

знаели и всички останали.

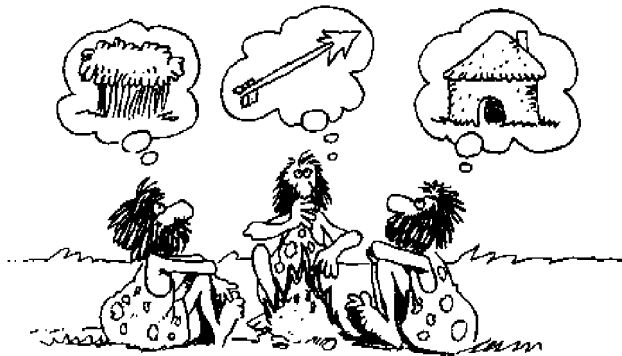

В по-големите групи, особено когато индивидите разглеждали собствеността като своя, частиците познание бързо нараствали. Земеделците научавали най-различни неща. Някои придобили умения в изготвянето на инструменти за строителство, други - в изработването на сечива за земеделието. Някои хора забелязали, че дадени растения се развивали по-добре върху определени почви, други открили на каква дълбочина да засяват семената и пр.

Информацията не достигала до групата във вид на някакъв проблясък. Различните индивиди откривали кое работи най-добре при специфични обстоятелства.

Но тази информация не се съдържала в ума на един крал, лидер или правителство. Тя се разпространявала в индивидуалния ум на всеки поотделно и всички заедно.

Проблемът е как да се използват всички разпокъсани частици на знанието, които блуждаят в умовете на толкова много хора. Преди едно общество да стане преуспяващо, то трябва да реши този проблем с "разсейването на познанието".

Разбира се, по онова време лидерите даже не си давали сметка за проблема. Те продължавали, както и преди да нареждат на всеки какво да прави. Дълго време групите останали примитивни и бедни. Как може да се реши този "проблем с познанието"? Е, нито един човек не е бил достатъчно умен, за да измисли решение на този проблем. За щастие на всички някои общности намерили отговора и осъзнали това, далеч след като решението вече действувало. Това не е станало за една нощ. Били необходими хиляди години, както и повече

късмет. И както преди, решението е било свързано с правото на собственост. <

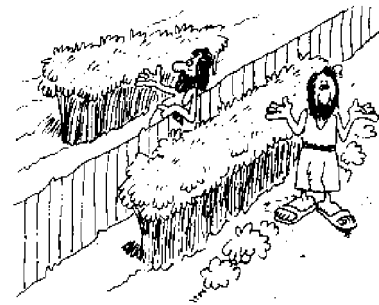
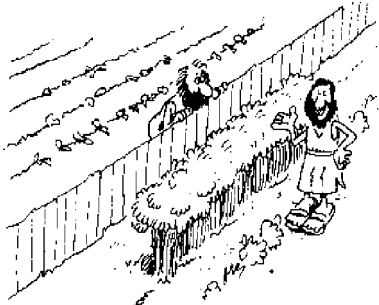
ОТКРИВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ И ДОБРОВОЛЕН ОБМЕН

към своята собственост. Не им е било необходимо ничие разрешение.

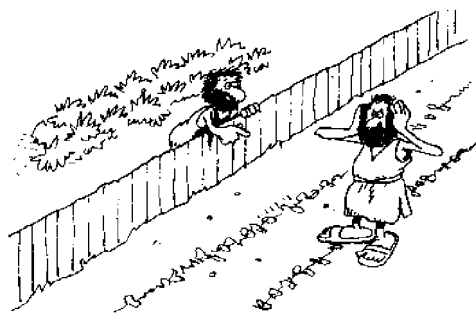
Ако например, едно семейство произвеждало повече храна чрез прилагане на нов метод на засаждане, останалата част от групата също печелила като скоро започвала да копира новия метод.

Ако обаче, методът се оказвал неуспешен, единствено губели онези, които се опитвали да го внедрят.

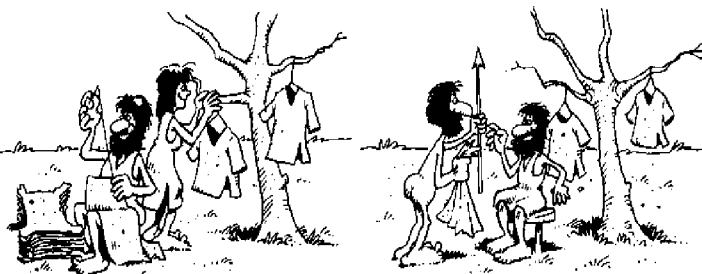
Притежанието на собственост върви рамо до рамо с риска. Хората, които предприемали нещо ново със собствеността си, поемали риск. Ето защо те били по-предпазливи. Те поемали пресметнати рискове.

По такъв начин собствеността предизвикала две много важни промени в човешките отношения: индивидите станали предприемчиви и предпазливи по отношение на собствеността си. Това довело до постоянно опиване и изпитване на нови знания. Групата била облагодетелствувана от успешните експерименти, но не страдала от индивидуалните грешки.

Собствеността подтиквала индивидите и техните семейства да правят по-добре това, с което се занимавали. Ако някой или семейството му много добре изработвал дрехи, той могъл да ги обмени за нещо друго. Някои искали да обменят дрехи за храна, семена или оръжия. Така се усъвършенствували уменията и скоро се появили специалисти. Други станали специалисти в обществото, изработването на сечива, построяването на жилища. Сега вече хората могли да се съсредоточат върху онова, което вършели най-добре. Икономистите наричат това "разделение на труда". Всъщност би трябвало да се нарича разделение на знанието. Индивиди или семейства придобивали специализирано знание за различни неща.

Собствеността подтиквала индивидите и техните семейства да правят по-добре това, с което се занимавали. Ако някой или семейството му много добре изработвал дрехи, той могъл да ги обмени за нещо друго. Някои искали да обменят дрехи за храна, семена или оръжия. Така се усъвършенствували уменията и

Разбира се, когато някои ставали специалисти в изработването на дрехи, не им оставало много време да се занимават с отглеждане на растения или строителство на жилища. Налагало се да търгуват или

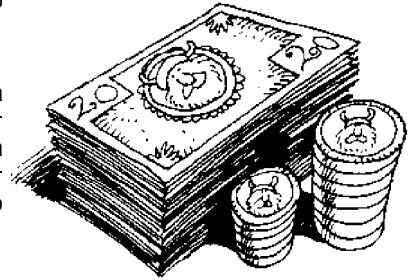
обменят своите изделия за продукти, изработени от други. Такива общности станали търгувачи. По такъв начин правото на собственост довело до специализация и търговия. А това на свой ред родило следващата важна стъпка към решаването на проблема с познанието: появата на парите.

ОТКРИВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ИДВАНЕТО НА ПАРИТЕ

Както правата върху собствеността, парите не били открити от някой умник. Те също се появили случайно - чрез действията на хора, които изобщо не си давали сметка до какво ще доведат.

Отначало хората просто обменяли един продукт за друг. Понякога това било много неудобно. Ако някой имал крава, а му трябвал чифт обувки, той изпадал в неудобно положение. Кой ще ти обменя ценна крава за чифт обикновени обувки? Някои стоки не могли да бъдат нарязвани на по-малки късчета и това твърде усложнявало търговията.

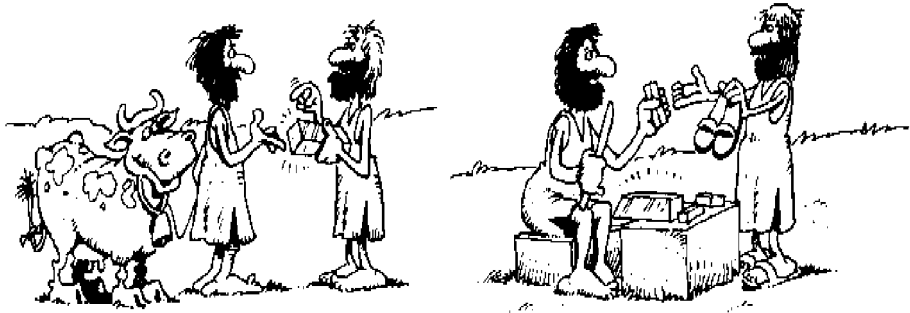
Проблемът би могъл да се реши, ако имало начин да се обмени кравата за някой ценен продукт, който можел да се разделя на по-малки части. Тогава една такава част можела да се обмени за чифт обувки и на човек му оставали още много части за обмен за друго.

Продукти като черупки от морски миди, мъниста, желязо, сол, злато и сребро били опитани с тази цел, т.е. да послужат като средство за обмен. В края на краищата, след хиляди опити златото и среброто останали най-подходящите средства. Когато се използват за целите на обмена, златото и среброто се наричат пари.

Това извънредно облекчило търговията. Сега вече всяко изделие могло да се сменя за пари и да се обменя част от парите за други неща. Парите улеснили процеса на обмена. Те дали възможност търговията да върви гладко.

Нека още веднъж хвърлим поглед върху целия процес.

* Общностите в далечното минало се развивали толкова бавно, защото не знаели как да откриват и използват новите знания.

* Правото на собственост довело до бързото откриване на допълнителни знания и до специализацията на познанието. Отделни индивиди или цели семейства станали специалисти в определени области.

* Това им позволило да произвеждат множество различни изделия, които те могли да обменят помежду си.

* След това се появили парите като средство за облекчаване на този обмен.

Все още били необходими две стъпки за трайното решаване на "проблема с познанието". Както вече знаем, този проблем се състои в това, как да се използват всички частици знание в умовете на мнозина за благото на всички. Тези две крайни стъпки не са били осъществени заради ума на кралете или правителствата. Те били напълно непредвидени и непланирани.

Нека видим как са се случили.

ОТКРИВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

СИСТЕМАТА НА ЦЕНИТЕ

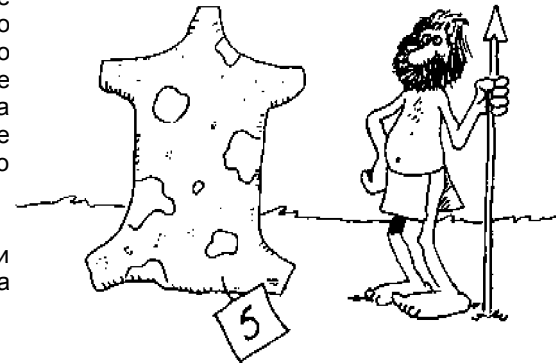
Следващата крачка към решаването на "проблема с познанието" била обусловена от използването на парите. В общностите, които използвали парите, хората започнали да оценяват своите стоки и услуги в пари.

Например, ако някои обменял върхна дреха за 5 пари, значи цената на дрехата била 5 пари. Ако друг обменял своя труд за 8 пари на ден, значи цената на труда му била 8 пари. Тук фиг.26

По този начин се извършвали много сделки. Чрез самото купуване и продаване милиони хора

спомогнали за установяването на тази ценова система. Никой не я е измислил. И били необходими повече от две хиляди години за развитието ѝ.

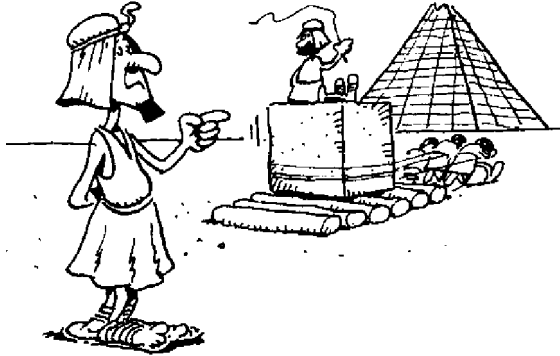
Цените на стоките и услугите станали носители на информация. Те били сигнали или пътни знаци, които съобщавали на всекиго, особено на производителите, какво ставало в икономиката.

Ако един шивач знаел цената на кожите, той могъл веднага да реши за своето производство на върхни дрехи. Цените на кожите и продажната цена на неговите дрехи били сигналите, които му давали необходимата информация, за да реши какво да прави. Ако сметнел, че кожите са "евтини", той изработвал повече дрехи. Ако преценявал, че са "скъпи", той намалявал производството си. Не е било нужно да знае кои са били ловците или какво точно са правили. Цялата информация, от която се нуждаел, се съдържала в цените на кожите и дрехите. По цените, които получавали за кожите, ловците могли да решават дали да увеличат или намалят лова.

Използвайки същата информация, други хора могли да преценят, дали има възможност да заменят кожите с по-евтин продукт.

ПРАВИТЕЛСТВО И ЦЕНОВАТА СИСТЕМА

Така "проблемът с познанието" бил почти решен. Имало само една пречка за преодоляване: необходимо било кралете и правителствата да стоят настрана, така че тази ценова система да работи както трябва.

Това бил сериозен проблем. В течение на хилядолетия крале и правителства смятали, че всички общества трябвало да се планират от лидерите. Навремето умните мъже нямали понятие, как работи ценовата система. И били съгласни с такова планиране.

За щастие, в една или две страни късметът отново проработил. Преди 500-600 години мнозина в тези страни вече били убедени, че индивидите притежават права върху собствеността, в които правителствата не трябвало да се набъркват. Те искали да разглеждат правителството като защитник на свободата на хората, а не като машина, която управлява техния живот. За щастие по онова време управниците на тези общества съвсем не се интересували от управление.

Повечето от тях предпочитали да ходят на лов или да тичат подир жени.

Някои от тях даже не могли да говорят на езика на страната, която се предполагало, че управляват. В резултат на това,

ценовата система се развила бързо, без много-много намеса от страна на правителството. Мнозина се убедили, че трябва да бъдат оставени свободно да си вършат работата.

Тези идеи се разпространявали. Все повече хора изисквали правото да притежават собственост и да живеят живота си. Накрая, след хиляди години и само в няколко страни, правителствата разрешили ценовата система да работи в широк мащаб. Така се родила съвременната пазарна икономика.

ПАЗАРНАТА ИКОНОМИКА

Чрез ценовата система пазарната икономика решила прастария проблем за използването на индивидуалните частици знание в умовете на милиони хора за благо на всички. За пръв път обществата могли да станат процъфтяващи, понеже знаели начините за по-ефективно използване на знанията.

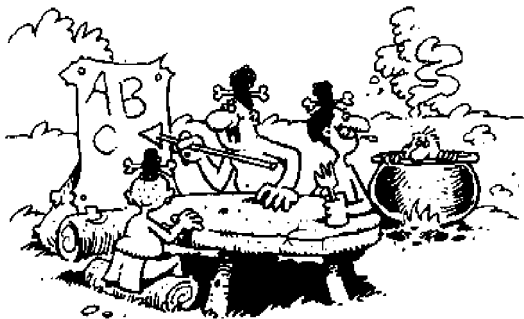
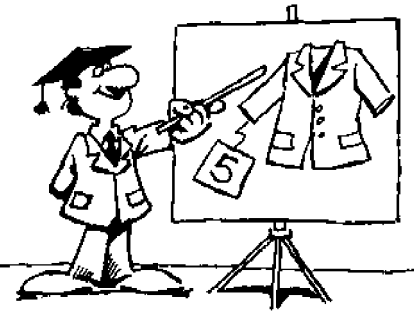
ценовата система.

Всички техни планове се провалили.

Въпреки всичките ни научни постижения, хората не са толкова умни, колкото понякога искаме да вярваме. Това се отнася и до индивидите, и до правителствата. Ние случайно сме се натъкнали на правото на собственост и ценовата система като начин за преодоляване на това незнание. Милиони хора са участвували в тяхното развитие, но никой не ги е измислял. Това звучи доста странно. Как могат хората да развият нещо, без преди това да са го измислили?

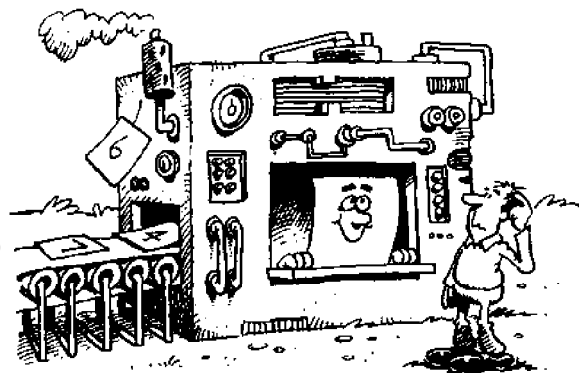
Правителствата в страните с пазарни икономики преди 300 години не се отказвали изцяло от намеса в делата на гражданите. Но тези правителства се намесвали много по-малко от другите. Ако се огледаме назад, днес няма никакво съмнение, че те са по-преуспяващи от страните, където правителствата се опитват да "планират" обществото.

Повечето "плановици" са били с добри намерения. Само че те не били способни да използват знанието си толкова ефективно, колкото могла

дейност, а не на човешкия замисъл. Хората, които говорят на даден език, никога не разработвали звуците, значението на думите или граматиката. Езикът се развивал много бавно, в течение на дълги периоди време, защото мнозина използвали някои звуци по определен начин. Въпреки това, езиките и ценовата система са много по-сложни от всичко друго, което хората могли да измислят.

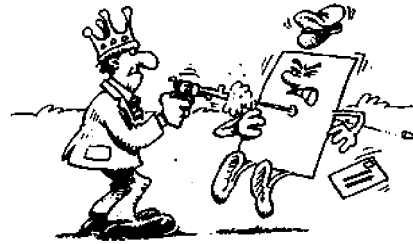
Да вземем за пример който и да е език. Хора, живеещи в най-затъntenите джунгли, говорят на езици със сложни граматични правила. Кой ги е измислил? Със сигурност не примитивните членове на племето. Както ценовата система, езикът се развивал в резултат на човешката

Други примери на развитие на сложни системи в резултат от човешката дейност, но без човешки замисъл, са моралът, законът и обичаите.

Съвсем наскоро икономистите си дали сметка, че ценовата система действа като огромна информационна и консултантска служба. Цените са сигналите, които ни показват, какво става в икономиката. Те са посредниците, които ни предоставят информация кое би трябвало или не би трябвало да правим.

Ето защо правителствата не бива да контролират цените. Това е все едно да убиеш вестносеца, донесъл лоша новина.

По такъв начин правата върху собствеността

* довели до специализация,

* която довела до търговия,

* която довела до

парите,

* които довели до ценовата система.

Без правото на собственост ценовата система не би могла да се развие. И всички общества биха били толкова примитивни, колкото и преди десет хиляди години. Правото на собственост, разумна парична система и правителство, което не се бърка в ценовата система са основите на свободата и преуспяването. Те са тухлите, които изграждат цивилизацията. В истинската пазарна икономика всички хора имат право да притежават собственост. В такова общество всички видове обмен между индивидите са доброволни. Но на хората не бива да се позволява да използват сила или измама в търговските им взаимоотношения.

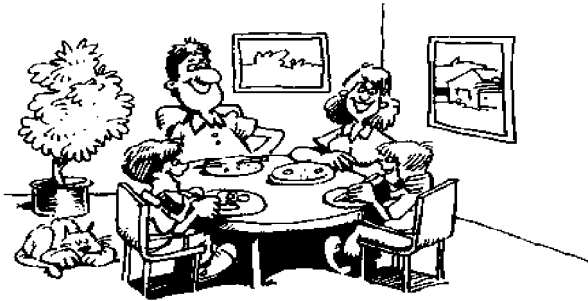
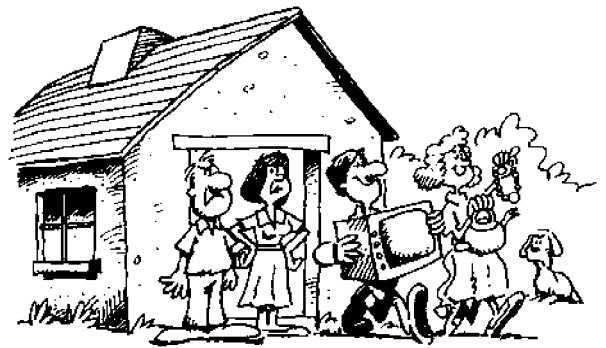
Пазарната икономика работи най-добре в демократично общество, където правителството е защитник, а не господар на хората. Правителството има функции, които са ясно посочени в един писмен документ, наречен Конституция. Посредством Конституцията може да се ограничи участието на правителството в живота на неговите граждани.

Някои хора са искрено убедени, че правителството може да се използва като средство за преуспяване, равенство и общо преразпределение на богатата. За съжаление, това не е възможно. Даже лидерите с най-добри намерения не са достатъчно находчиви, така че да действуват по-добре от ценовата система. Неволните последици от тяхната намеса води до бедност и в края на краищата до разпадане на обществото.

Пазарната икономика не е, както мнозина на мислят, едно егоистично общество, където богатите стават още по-богати, а бедните - още по-бедни.

Това е общество с морални ценности, без които не би могло да оцелее. То се основава върху индивидуалното право на собственост и до голяма степен разчита на хората, които спазват моралните правила, например честността. Ако нямаше честност, представете си какво би станало със собствеността на даден човек всеки път, когато някой дойде на гости.

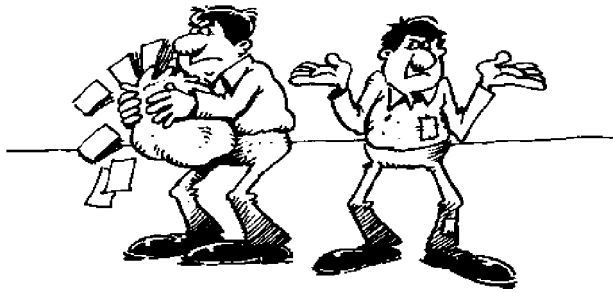
В пазарната икономика семейството играе много важна роля. Това е едно от местата в обществото, където споделянето все още става редовно и доброволно. В определен смисъл семейството прилича на малките ловни групи отпреди тридесет хиляди години.

научава ценностите, които правят пазарната икономика възможна: уважение към собствеността, честност, отговорност, справедливост и съучастие. <

В
семейството
човек

ОТКРИВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

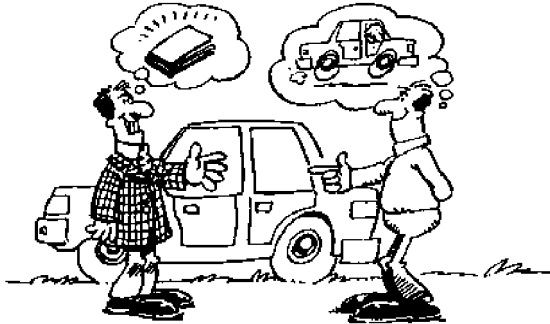
ЛИЧЕН ИНТЕРЕС

Какво да кажем за личния интерес? Не върви ли ръка за ръка с пазарната икономика? Няма ли такова общество накрая да се саморазруши от егоизъм?

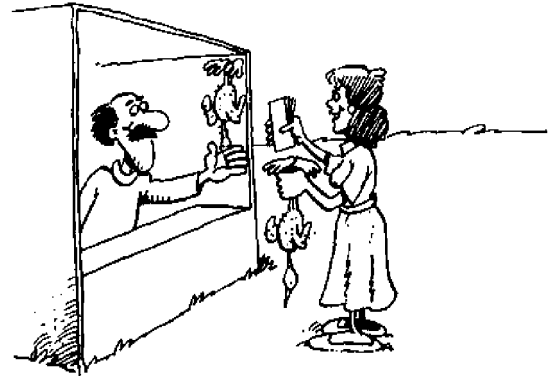
Личният интерес играе изключително важна роля. Това е двигателят, който зарежда обществото с енергия. Заедно с това, икономиката и личният интерес се направляват

от ценовата система като резултатите са неочаквани: пазарната икономика използва личния интерес на индивидите за благо на цялото общество. Как е възможно това?

Не забравяйте, че в пазарната икономика всички сделки трябва да са доброволни. Не се използва сила или измама във взаимоотношенията. Следователно, ако искате нещо от мен и не се разрешава да прилагате сила, остава да направите само едно нещо.

Трябва да ми предложите стока или услуга, от които имам нужда. Налага се да действате в мой личен интерес. Как Ви харесва това?

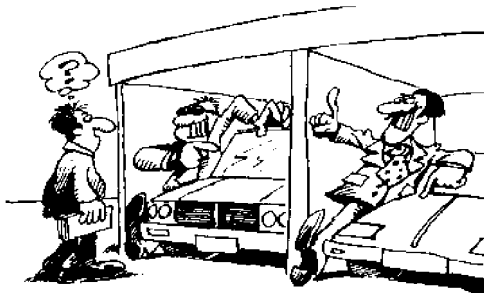

При пазарната икономика можете да действате в собствен интерес, само ако заедно с това работите за личния интерес на някой друг. Икономистите наричат това "невидимата ръка".

Ако хората работят за личния си интерес, това прилича на невидима ръка в пазарната икономика. Тя ги насочва, така че да облагодетелствуват общността, даже и да нямат такова намерение.<

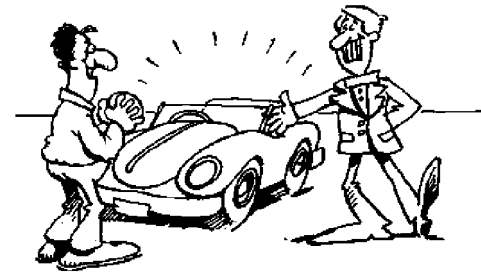
ОТКРИВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

КОНКУРЕНЦИЯ

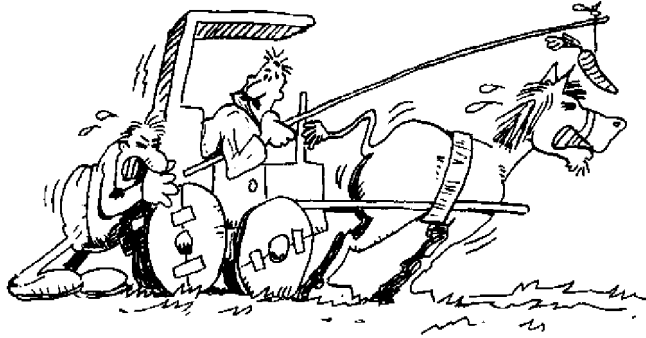

В общество, основано на частната собственост и ценовата система, хората взаимно се конкурират в производството на стоки и услуги. Някои смятат това за праросничество.

За съжаление, даже някои икономисти не разбират този аспект на пазарната икономика. Конкуренцията е начин за установяване на потребностите на хората, как най-добре да бъдат задоволени и, което е много важно, от кого.

Първият човек, построил автомобил, не е знаел какво са искали хората, нито какъв е най-добрият начин за изработване на автомобили. Той направил много грешки, преди да получи изделие, което могло да бъде продадено на купувачи-мераклии.

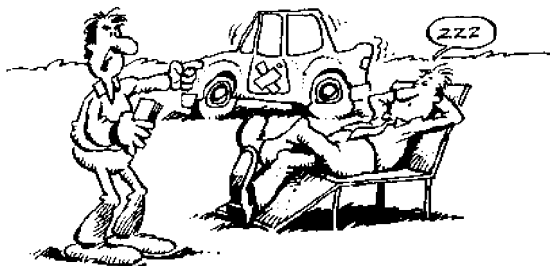

Новаците трябвало да намерят по-добри начини за изработване на автомобили, ако искали потребителите да купуват от тях. Чрез конкуренцията и насочвани от ценовата система, те постоянно въвеждали нови подобрения

Има най-различни начини за

построяването на автомобил. Суровините и труда, които се изразходват за направата му, могат да се използват за много други цели. Как се разбира, кое съчетание е най-доброто? Или за какви други цели могат да се оползотворят тези суровини и този труд?

Само чрез конкуренцията. Без конкуренция процесът на откриване ще спре. Няма да има стимул за намирането на по-добри начини за построяването на автомобили. И няма да има начин да се разбере, кой най-добре ще ни ги продава.

ОТКРИВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ДЕМОКРАТИЧНОСТТА НА ПАЗАРА

В една истинска пазарна икономика купуването прилича на гласуването. Ако купуваме от определен магазин, ние гласуваме за този магазин с парите си. Ако мнозина постъпват по същия начин бизнесът на този магазин ще върви добре. Ако никой не гласува за даден магазин, той ще фалира. По същия начин, ако много хора харчат "паричните си гласове" за определено изделие, производителите ще изработват все по-големи количества от него. Ако никой не харчи пари за даден артикул, той повече няма да се произвежда.

Пазарната икономика вероятно е най-добрият пример за демократичност. Тя позволява на всички хора да гласуват като харчат пари за това, което те искат. При тази демокрация даже децата могат да гласуват. Освен това, човек може да променя вота си всеки ден. Ако не Ви харесва отношението на собственика на магазина, можете да промените своя покупателен вот и да отидете другаде. Ако управителят на магазина иска да получи Вашите пари, той трябва много да внимава, как се държи с Вас. Никакво неуважение и никаква дискриминация. В противен случай Вие ще гласувате за съседния магазин.

Пазарната икономика понякога се нарича капитализъм, или свободно предприемачество, или свободен пазар, или икономическа свобода. Много общества, наричани с тези имена, всъщност не са пазарни икономики. Помнете, основите на пазарната икономика са частната собственост, доброволният обмен и ограничено правителство. Най-важното е, че само пазарната икономика може да реши проблема с познанието, т.е. използването на отделните частици знание в обществото за благо на всички.

Никой индивид, крал или правителство сам не е достатъчно умен, за да стори това. Мнозина са опитвали, но в крайна сметка всички са се проваляли. Това не означава, че пазарната икономика може да реши всичко. Някои проблеми не са толкова лесни за решаване.

Пазарната икономика,

* при която всички граждани могат да притежават собственост,

* при която те са свободни да използват тази собственост за собствени цели,

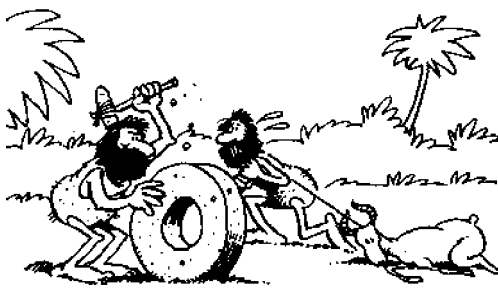
* при която никой не може да си служи със сила или измама,

* и при която правителството дава възможност на ценовата система да си върши работата,

е единственото общество, в което може да има мир, процъфтяване и справедливост за всички.

ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

СЪЗДАВАНЕ НА БОГАТСТВО

Както се убедихме, всички общества трябвало да решат някои важни проблеми, преди да станат преуспяващи. Първо, те трябвало

да намерят начин за откриване на нови знания, след което ефективно да ги използват или прилагат.

Милиони години човешките същества не са могли да сторят това. Те били бедни и примитивни.

Както вече видяхме, обаче, през последните 50 хиляди години сме имали късмет. Случайно сме открили отговора на тези проблеми - частната собственост. Частната собственост станала основата на благосъстоянието. Тя дала възможност на хората да станат специалисти в различни видове дейности. Икономистите го наричат "разделение на труда".

Това довело до търговията, която довела до изнамирането на парите, което довело до развитието на ценовата система. Ценовата система позволила по-ефективно да се използва знанието. Хората бързо научавали как да задоволяват множеството различни човешки потребности. Те забогатявали.

Обществата, в които правителствата дали възможност на ценовата система да си върши работата, били наречени пазарни икономики.

Един крал в далечното минало може и да си е мислил, че е богат, защото имал купища злато и скъпоценни камъни. Въпреки това, обаче, той трябвало да язди на кон, в дома му нямало течаща вода и животът му бил твърде примитивен. По това време обикновените хора били отчайващо бедни. Имали късмет, ако доживявали до тридесетата си година. В една съвременна пазарна икономика милиони хора, получаващи заплати, живеят по-добре от най-богатите крале в онези отдавна отминали времена.

Всичко това станало възможно, благодарение на процеса на натрупване на богатство. За съжаление, много малко хора разбират този крехък процес, който много лесно може да бъде разрушен.

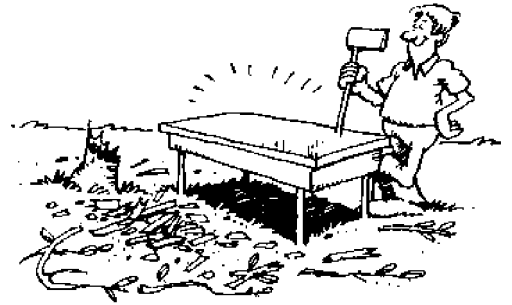
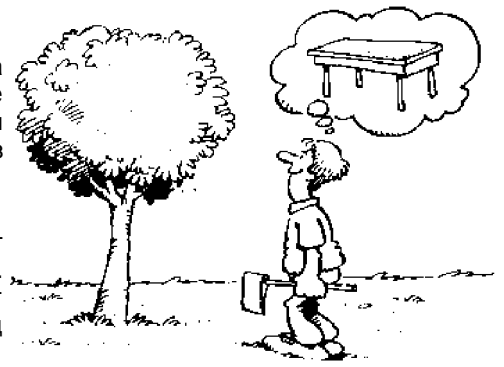

Богатство се създава, когато хората превръщат природни и други ресурси в изделия, които могат да се използват. Те добавят стойност към ресурсите. . Това може

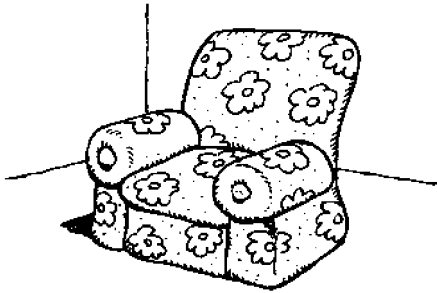

да е много труден и сложен процес. Действително, все още има множество страни с големи ресурси, в които хората още не са се научили как да ги превръщат в богатство. Ние сме били заобиколени от такива ресурси в течение на милиони години. Въпреки това, през повечето време не сме имали представа как да ги използваме.

Например, първите американски фермери горчиво се оплаквали от лепкавата черна течност, която понякога пречела на скотовъдството. Много по-късно те се научили как да използват същата черна течност - нефта - като гориво. И са били много щастливи, ако го откриели под тяхната земя. <<

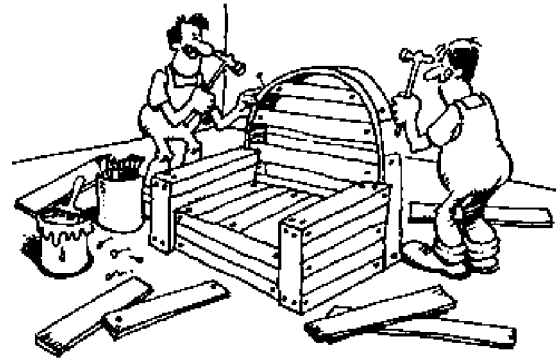
СТРУКТУРАТА НА ПРОИЗВОДСТВОТО

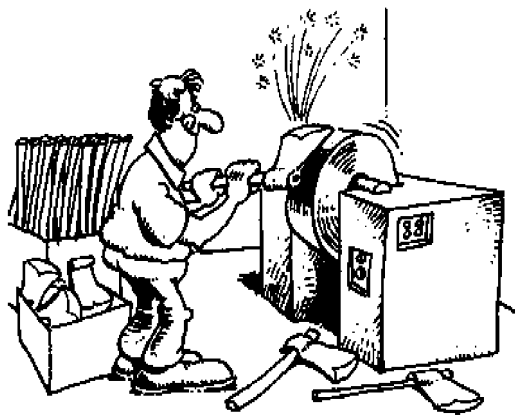
Да разгледаме по-подробно процеса на създаване на богатство. Като пример ще вземем производството на един прост предмет - креслото. Ще се убедим, че самият производствен процес не е толкова прост, както някой може да си мисли.

Като начало трябва да се посади определен вид дърво и да се изчака години да порасне. След това

дървото трябва да се отсече, клоните да се окастрят и трупите да се превозят до гатер, за да бъдат нарязани на дъски. В друго предприятие дъските трябва да се рендосат и от тях да се изработи носещата конструкция на креслото.

В същото време някой фермер трябва да засее памук или да отглежда овце. Иначе, откъде ще се получи плат за тапицерията? Да не говорим за пироните, лепилото и лака.

В течение на производствения процес се използват различни видове инструменти и машини. Необходими са брадви, трактори, камиони, чукове, триони и много, много други неща.

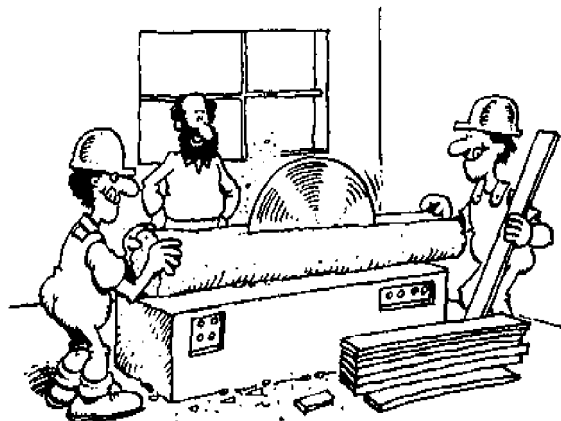
Нужни са и различни работници. От общи работници до шофьори на камиони, дърводелци, тапицери, дизайнери, тъкачи, производители на брадви, предачки на вълна, миньори, бояджии и други.

Откъде производителят знае, колко брадви да изработи за сечене на дърветата? И, разбира се, производителят на брадви също използва

машини за направата им. Колко такива машини трябва да се конструират?

Откъде земеделецът знае колко памук да засее за тапицера? Ами желязната руда, необходима за изработването на брадвите? Колко желязо трябва да се извлече? Производството на едно кресло може да стане много дълъг и сложен процес. И това важи за всички производства. Хората измислят машини, които правят машини,... които правят машини, които в края на краищата се използват за направата на стоки.

Трябва да има работници, притежаващи надлежните умения. Именно тази сложна и взаимно свързана структура на производството дава възможност да се създава богатство в широк мащаб.

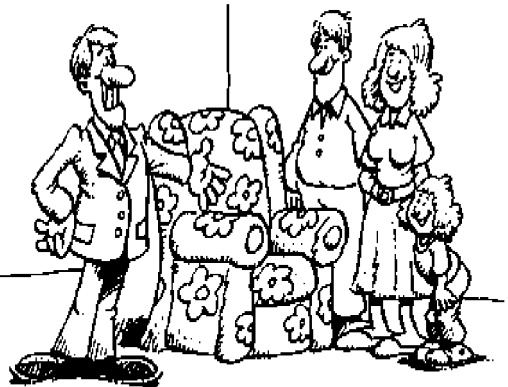
Различните процеси протичат в различни страни с участието на хиляди хора и за осъществяването им са нужни дълги години. Нито едно правителство, индивид или група не могат да измислят тази структура, докато ценовата система може. Тя се основава на факта, че повечето хора действат в собствен интерес и в интерес на близките си. <

ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

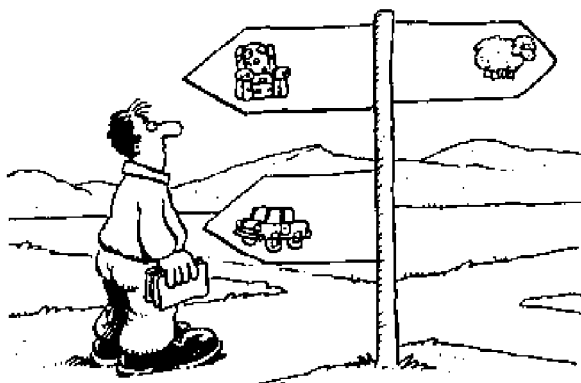
ЦЕНИ И ПРОИЗВОДСТВО

Хората, които изработват кресла, могат да не знаят нищо за структурата на производството. Те се интересуват само от това, колко пари могат да получат за креслата. Това определя дали ще изработват повече или по-малко кресла.

По същия начин хората, които садят дърветата, правят пироните или тапицерията, следят цените, за да разберат какво трябва да правят. Купувачите на кресла нямат никаква представа, как са били изработени. Те гледат само качеството и цената.

Цените постоянно се менят. Те са пътният знак, който насочват пазарната икономика. В резултат пазарната икономика произвежда богатство в точното място, в точното количество, за правилната цел, в точното време.

Пазарната икономика дава възможност на милиони граждани, които не се познават или даже не се харесват, да си сътрудничат в производството на богатство. Тя позволява на работници, мениджъри и собственици да станат партньори в процеса на добавяне на стойност към природните ресурси. <

ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

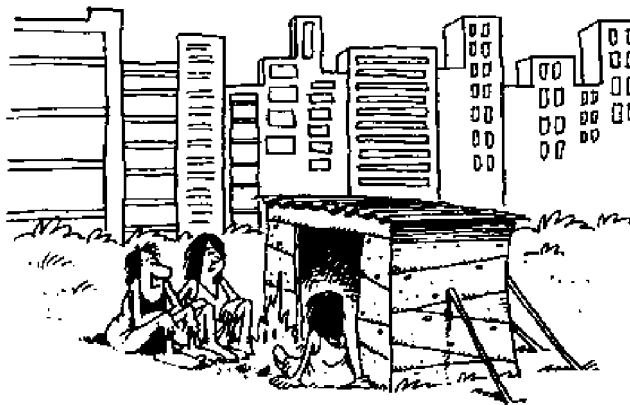
КРИТИКА НА ПАЗАРНАТА ИКОНОМИКА

Мнозина критици се смятат, че пазарната икономика е високоефективна производствена машина. Въпреки това, според тях, само някои стават богати и те се възползват от невежеството на другите. Богатите стават по-богати, докато бедните страдат. Ето защо, според тях, се налага правителствата да се намесват. Те смятат, че трябва да има "смес" от ефективността на пазара и социалните функции на демократичното

правителство.

Според тях "смесената икономика" ще позволи натрупването на богатство, но заедно с това тя ще се грижи всеки да получи равен дял. Тогава ресурсите на обществото ще се използват за благо на всеки, а не само на шепа богаташи.

Вярно е, че в много страни с пазарна икономика има бедни хора. Има безработица, неграмотност и престъпност. Не са ли това ясни показатели, че правителствата трябва да играят много важна и активна роля в успяването на бедните? През последните 50 години в света са се опитвали по различни начини да премахнат бедността. Да видим какво можем да научим от техния опит. <

ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ПЛАНОВА ИКОНОМИКА

Някои африкански и източноевропейски правителства решили, че могат да заличат бедността от лицето на земята чрез планиране на всички аспекти на обществото. Те искали да управляват страните си като един голям завод, където забогатяването може да се планира от умни глави. За съжаление, в тези контролирани (или икономики с централно планиране) правото на собственост било нарушено. Как е могло да се разрешава на индивидите да дзимат решения за собствеността си, ако тези решения влизали в конфликт с държавното планиране?

Без право на собственост не може да има ценова система, което води до сериозни последствия. Само чрез ценовата система ние имаме възможност да решим проблема с познанието. И други думи, как да използваме всички частици знание, разпръснати в умовете на мнозина членове на обществото. И, както се убедихме с историята с креслото, само чрез ценовата система милиони могат да си взаимодействуват с цел производство на богатство.

Никой лидер, правителство, съвет, парламент или компютър никога не може да постигне това. Където правителствата са се опитали да планират икономиката, плановете им винаги са се проваляли. Мнозина от тях са били изпълнени с добри намерения. Но за нещастие, тяхната намеса разрушила ценовата система.

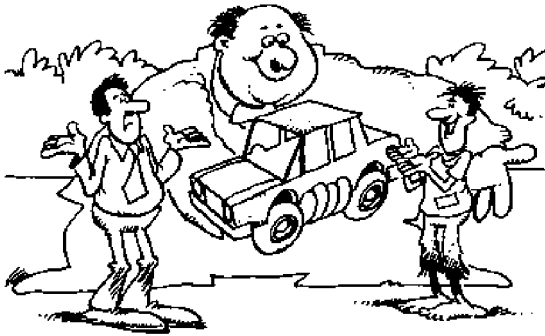

Всички икономики с централно планиране в края на краищата завършвали с неприятности и през осемдесетте години имаше масово отдръпване от тях. Много хора вече си дават сметка, че централното планиране не води до процъфтяване и че правителствата трябва да отслабят своя контрол. Разбира се, все още има твърдоглавци, които смятат, че системата може да работи, стига именно те да отговарят за планирането.

Процесът, който прави преуспяването възможно, се основава на правото на собственост, доброволния обмен и ценовата система. Централното планиране твърде много затруднява този процес, да не кажем, че го прави напълно невъзможен.

ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

СОЦИАЛНИ ПРАВИТЕЛСТВЕНИ ПРОГРАМИ

Не всички страни избират централното планиране като начин за слагане край на бедността. В много от тях хората си дали сметка за важността на пазара при създаването на богатство. Те искали да дадат част от тези блага след като били произведени от онези членове на обществото, на които не им провървяло. Те си мислили, че по този начин правителството няма да се намесва в икономиката, натрупването на богатството ще продължи и бедните ще бъдат облагодетелствувани.

В Америка, Великобритания и някои западноевропейски страни хората вярвали, че правителствените социални програми могат да премахнат бедността, без да пречат на натрупването на богатството. Ето защо от шестдесетте до деветдесетте години техните правителства изразходвали огромни суми за помощи на бедните. Чрез изплащане на социални застраховки, субсидиране на жилищното строителство, програми за откриване на работни места, помощи за самотни майки, стипендии за образование и други, правителствата правили всички възможно, за да помогнат на бедните хора.

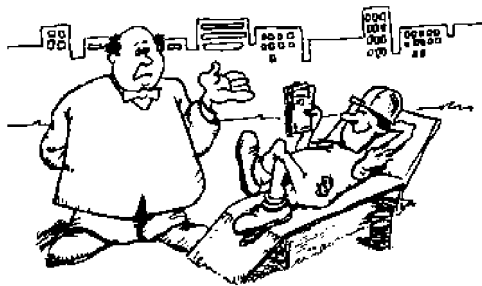
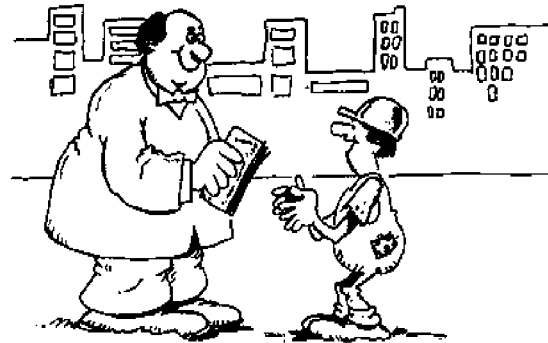
ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

НЕПРЕДВИДЕНИТЕ ПОСЛЕДИЦИ

Бяха ли програмите успешни? Без съмнение, някои бедни хора се облагодетелствуваха от тях. Но, както отбелязват мнозина критици, най-много се облагодетелствуваха не бедните, а онези хора от средната класа, чиято работа била да разработват и осъществяват програмите. Практиката още веднъж потвърдила, че хората обикновено действуват в личния си интерес. Това напълно е в сила и за хората, които получават социални помощи, които биха искали да ги получават, които трябва да плащат разходите и които администрират помощите.

Да вземем например, получаващите социални помощи за безработни. Какво ще стане с тяхната инициативност да запазят работата или да си намерят друга? Няма ли да бъде в собствения им интерес да останат безработни?

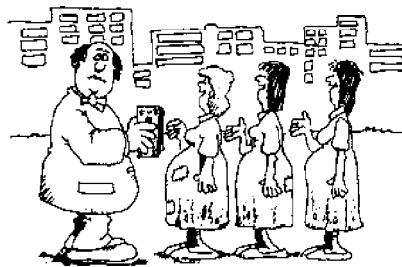
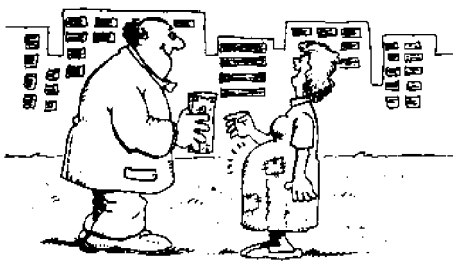
Какво да кажем за онези, които за малко не отговарят на изискванията за получаване на социални помощи? Със сигурност в техен интерес е горчиво да се оплакват, че и те също би трябвало да получат нещичко. И ако правителството иска да спечели гласовете им на идните избори, ще трябва да вкл-чи и тях. Разходите за социални грижи ще продължат да растат.

Ами онези, които плащат разходите? Как ще реагират те? Не забравяйте, че правителствата не могат да разходват никакви пари, докато първо не ги вземат от някой друг.

За съжаление големите социални програми вървят ръка за ръка с по-високи данъци. А по-високите данъци засягат дейността на онези, които трябва да ги плащат. Те бързо откриват, че не е в собствения им интерес да произвешждат повече.

След тридесет години разработка и преработка на всякакви видове програми за подпомагане на бедните, станало ясно, че проблемът с бедността не е решен. Програмите за социални помощи водят до последствия, непредвидени от правителствата.

Така, усилията за подпомагане на самотните майки доведоха до по-голям брой неомъжени. Социалните надбавки станаха стимул за забременяване без брак. На свой ред, това доведе до повече домакинства, където децата растат без благоприятното влияние на майката и бащата. Възникнаха множество други проблеми:

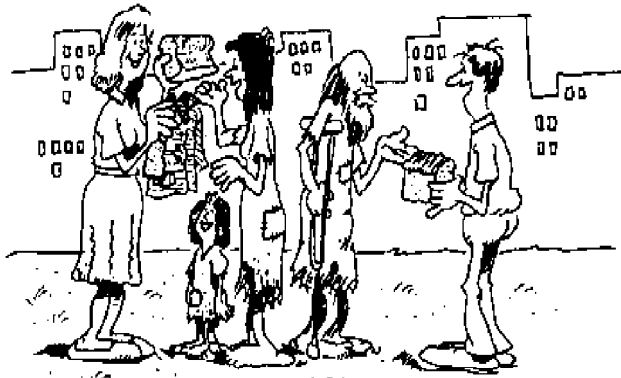

безработицата нарастна сред бедните, същото се отнася до престъпността; всички деца ходят на училище, но качеството на образованието спадна.

Накрая и може би най-важно, правителствените социални грижи разрушиха някои организации на общността.

ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

РОЛЯ НА ОБЩНОСТТА

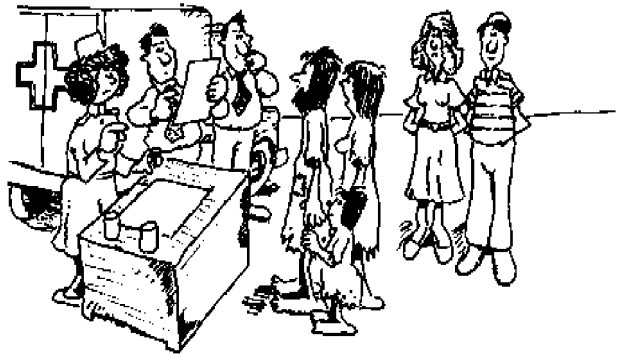

В миналото семействата и общностите сами са се грижели за своите бедни. По естествен начин се разгърнали частни организации за социални грижи, управлявани от общността, които изпълнявали тази много важна цел.

Когато добронамерените правителства поели на плещите си бремето за оказване на помощ на бедните, много от тези организации били разпуснати. Техните функции били възложени на държавни чиновници, професионални социални работници и други. Когато тези организации на общностите изчезнали, хората загубили нещо много важно. Те извършвали и други функции, освен да помагат на бедните, нещо, което правителствата не могли.

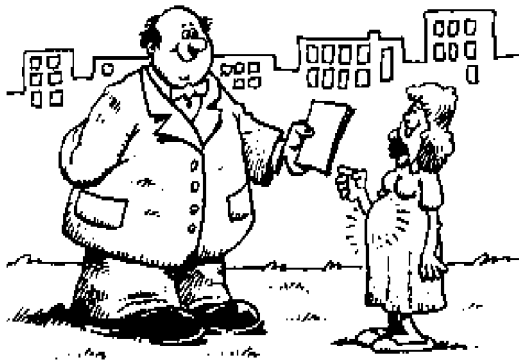
Кои са тези функции? Хората имат най-различни потребности. Има много истина в поговорката, че с пари щастие не се купува.

Ние действително се нуждаем от такива материални неща като храна и жилище. Но се нуждаем и от сигурност, имаме нужда от одобрението и уважението на другите и от убеждението, че това, което вършим, има значение. Иначе казано - от самоуважение. Как нормално задоволяваме тези нужди? Някои могат да постигнат сами. Те може да притежават огромен личен потенциал. Те преуспяват в бизнеса, в спорта или даже са велики политици. Тези хора нормално натрупват материално богатство и усещането си за значимост. С други думи - те могат да задоволят всичките си потребности с помощта на личните си способности. Такива личности ще преуспяват във всяко общество.

На повечето от нас не ни е провървяло чак толкова. Ние не притежаваме тези специални способности. Как обикновените хора се сдобиват с уважение и самоуважение? Като членове на една общност. Обикновени хора може да бъдат уважавани стълбове на организациите на своите общности. Особено когато те подпомагат бедните и старите, или когато работят в сдружение, контролиращо обучението на децата им, или безопасността и преуспяването на квартала. Правителствените служби доведоха до реалното изчезване на тези организации. Заедно с това бе премахната единствената възможност за някои хора да спечелят уважение и самоуважение като членове на грижовна общност.

НЕВИДИМИЯТ КРАК

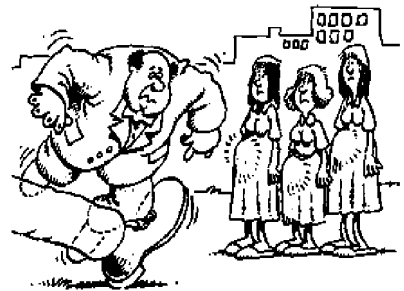

Какъв е отговорът? Не бива ли правителствата изобщо да се ангажират с оказване на помощ на хората?

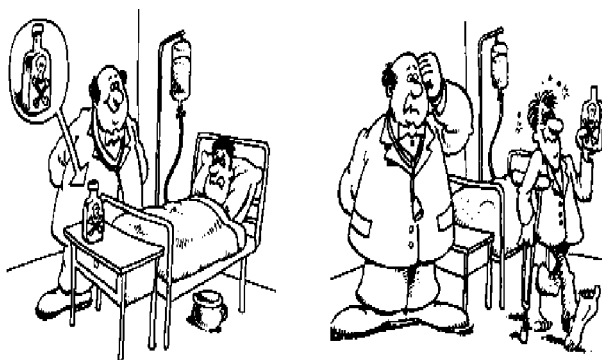
Прочутият икономист Адам Смит пише, че ако хората бъдат оставени да действуват в собствен интерес, в пазарната икономика това би приличало на невидима ръка. Тя подтиква да помагат на другите даже ако не са имали такова намерение.

Някои смятат, че когато правителството се опитва да направи нещо за хората, като че ли някой им подлага невидим крак, така че резултатът винаги е по-лош от намеренията на правителството. Резултатите от държавните социални грижи през последните тридесет години потвърждават това предположение.

Може би социалните програми трябва да се разглеждат по същия начин, както едно много опасно лекарство. Понякога то може да е необходимо, за да се спаси живота на пациента. Но лекарството си остава опасно и трябва да се използва много предпазливо, в противен случай пациентът може да стане наркоман.

Непредвидените последствия на правителствените социални програми върху мотивацията на хората да работят, семейството, живота в общността, престъпността и държавните разходи за тях би трябвало да ни накарат сериозно да се замислим преди да изберем държавните социални грижи като общо решение.

които са важни за самоуважението на обикновените хора.

И така - какво ни остава? Централното планиране не работи, защото води до разрушаване на правото на собственост и ценовата система. От друга страна, правителствените социални програми може лесно да доведат до множество нежелани последици. И което е още по-зле, и централното планиране, и правителствените социални програми нарушават онези функции на общността,

това не означава, че не трябва да обръщаме внимание на съдбините на онези нещестници, които без да са виновни са гладни и бездомни. Но в усилията си да им помогнем трябва да не създаваме още по-големи проблеми от тези, които искаме да решим.

ЖИВАТА АЛТЕРНАТИВА

Милиони бедни хора постоянно търсят възможност за подобряване на жизнения им стандарт, стига да могат да я намерят. Въпросът, на който трябва да отговорим, е защо няма такива възможности? По същество, може ли изобщо пазарната икономика да създаде достатъчно алтернативи за всички?

Може би трябва да почнем с дефиницията на истинската пазарна икономика. Много от обществата, наречени пазарни, по същество са много по-близо до централните планови икономики, отколкото хората си дават сметка.

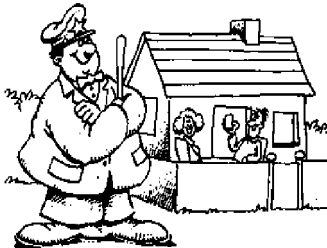
* В истинската пазарна икономика правителството разрешава и защитава владението на собственост и доброволния обмен.

* Тя създава необходимите рамки за мира и стабилността, в които хората могат да играят играта на живота.

* Хората може да търгуват своята собственост и труд, както намерят за добре, доколкото не застрашават ничия безопасност, не увреждат ничия собственост или не действуват по мошенически начин.

* В такова общество правителството играе важна роля като защитник на правото на собственост и индивидуалната свобода.

* Тази роля не изисква много пари и, следователно, данъците са доста разумни. Хората отделят повече време за създаване на богатство и по-малко за укриването му от данъчните власти.

* Правителството също гарантира, че паричната система в страната е разумна. В една разумна парична система няма да има инфлация.

* Никой не получава привилегии във вид на специални лицензи, субсидии, данъчни концесии, контрол върху вноса, защита на тарифите и други държавни преференции.

* Няма нереалистични строителни регулации, ограничения на териториалното разделение или земеползването.

* И накрая, правителствата разрешават на общностите да си кажат тежката дума при вземането на решения по проблеми, които ги засягат.

Как пазарната икономика засяга бедните хора? Бедността не е нищо друго, освен липса на богатство.

Да видим дали тази система подволява на бедните хора да създават свое собствено богатство или да споделят част от богатството на другите.

ОТКРИВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ПРЕРАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ЧРЕЗ ПАЗАРА

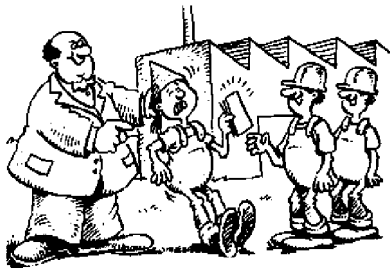
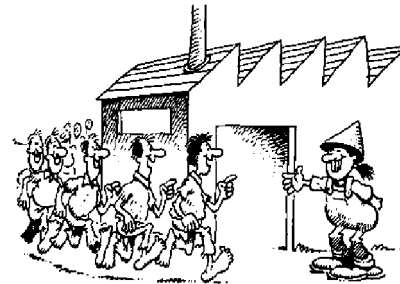

Да вземем за пример страна с неравномерно разпределение на богатството, където мнозина са бедни и безработицата е висока. Критиците на пазарната икономика разглеждат такова общество като неизбежно. Това е аргумент за намеса на правителството.

Ако в такава страна трябва да се въведе истинска пазарна икономика, ниските данъци и евтината работна ръка скоро ще привлекат чужди инвеститори, за да разкриват заводи и нов бизнес.

Тогава местните инвеститори ще направят същото със своето собствено богатство.

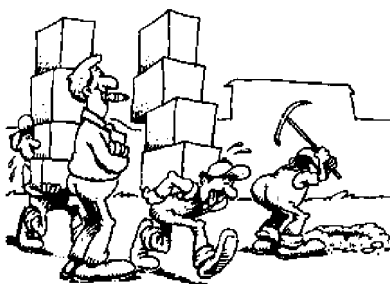
Всички те се подбуждат от егоистични мотиви. Те не инвестират пари, защото искат за разкриват работни места или помагат на бедните. Но, както пише Адам Смит, невидимата ръка ги кара да облагодетествуват другите, дори и да не е било такова намерението им.

Заводите и бизнесът изискват работна ръка. Част от безработните намират работа. Процесът на преразпределение в пазарната икономика започва. Част от богатството, създадено от новите предприятия, се преразпределя във вид на заплати.

Започва и един много интересен процес на научаване. Работниците придобиват нови умения и отношения, които не са имали в миналото. Тези умения или човешки капитал ще останат даже и когато инвеститорите напуснат.

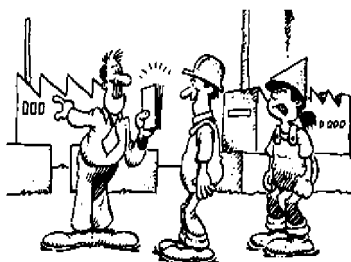
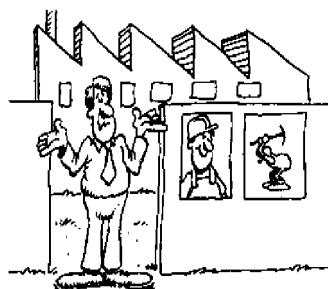
Прави ли новото богатство бедните още по-бедни? Не. Всъщност някои от тях сега са по-състоятелни, отколкото преди. Това е много важно. В истинската пазарна икономика създаването на богатство никога не става за сметка на бедните.

Какво става, ако правителството реши да се намеси? Какво ще стане, ако то поиска от инвеститорите да плащат по-високи заплати на работниците? Ще бъде ли това от полза за работещите? Някои от тях ще бъдат облагодетествувани. Те ще получават по-високи заплати, отколкото биха получавали без помощта на правителството. Но новите инвеститори незабавно ще реагират в свой собствен интерес. Те ще потърсят по-печеливши инвестиции другаде. Процесът на създаване на богатство ще се забави или ще спре.

Означава ли това, че пазарната икономика може да създава богатство само ако се опира на експлоатацията на работниците, които нямат друг изход, освен да приемат ниските заплати? Как това помага на бедните? Няма ли да си останат бедни?

Ще останат бедни много кратко време. Ако правителството позволи процесът да продължи, без да се намесва, много повече инвестиции ще бъдат вложени от местни и чужди инвеститори. Инвеститорите ще станат по-богати. Но, което е много важно, те никога не държат парите си в буркани. Най-богатите хора в света могат да имат много дрехи, къщи и да карат много коли. Какво правят с останалото си богатство?

Те постоянно разширяват производството или влагат пари във вид на инвестиции. Разкриват се повече работни места и придобиват по-добри умения.

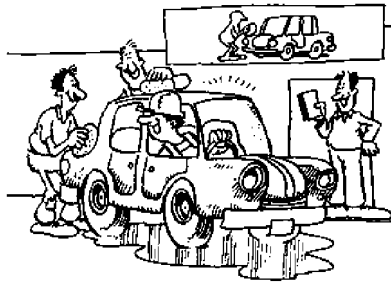
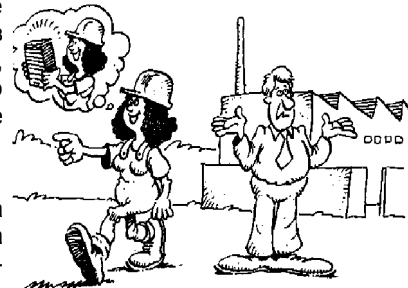
Скоро последните безработни намират работа и вече няма възможност за експлоатация. От този момент нататък, всеки, който се нуждае от работна сила, трябва да привлече работници от друго работно място. А това може да стане само като плаща по-високи заплати или подобрява условията на труда.

Работодателите постоянно се конкурират за работна ръка и клиенти. Те искат хората да купуват техните стоки или услуги. Това води до по-високи заплати, което е от полза за работниците, и до по-добри стоки на по-евтини цени, от което се облагодетелствуват потребителите. Конкуренцията усвършенствува производствените методи, машините и инструментите и води до по-висока производителност.

ОТКРИВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

НАТРУПВАНЕ НА БОГАТСТВО

В такъв климат на натрупване на богатство за обикновените хора се разкриват множество нови възможности. Един началник смяна в завод изведнъж разбира, че може да се конкурира с началника си, защото е измислил по-добър начин за изготвянето на дадено изделие. Или обикновен работник, който притежава лека кола, може да открие, че се търсят таксиметрови услуги.

По-високите заплати на работниците им позволяват да харчат повече пари за най-различни неща като дрехи, мебели, къщи, медицинско обслужване, образование, играчки и всичко друго, което пожелаят.

В целия квартал възникват малки магазинчета, предоставящи различни услуги на хората като химическо чистене, миене на коли и прозорци, строителство на жилища, поддържане на градини, боядисване и други.

Новото богатство се преразпределя чрез пазарния процес. Собствениците на земя, машини и други форми на капитал задържат само част от богатството за себе си. Останалото отива при работниците, доставчиците, малкия бизнес и уличните продавачи, тъй като хората свободно обменят своя труд и стоки помежду си.

Част от богатството се реинвестира в нови предприятия и цикълът на натрупване наново продължава.

ОТКРИВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

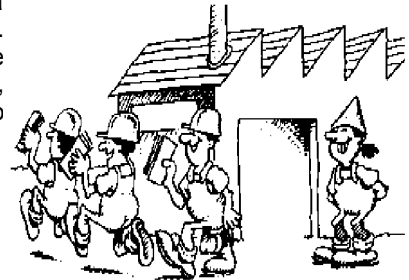
СОБСТВЕНИЦИТЕ КАТО ПАЗАЧИ

В пазарната икономика собствениците на земя и капитал са пазачи. Докато служат на интересите на обществеността чрез предоставяне на желаните стоки и услуги, пазарът им позволява да задържат или увеличават своето богатство. Ако не успеят да сторят това, потребителите няма да купуват тяхните стоки и те губят състоянието си като го продават на някой, който ще може да го използва за благо на потребителите.

В пазарната икономика потребителят е цар. Като купува или не купува потребителят постоянно определя цените. По този начин той насочва процеса на създаване на богатството. Чрез ценовата система той определя какво да се произвежда, колко да се произвежда и кой да го произвежда. Ето защо ценовата система е много по-реално отражение на волята на хората, отколкото всяка друга демокрация. Хората гласуват с парите си. Пазарната икономика премахва бедността, защото дава възможност на всеки да усъвършенствува уменията си, да продава труда си и да създава богатство.

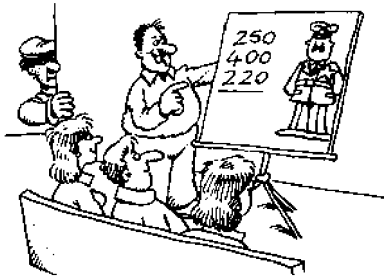
Богатите стават по-богати,...но само ако работят в интерес на потребителя. Заедно с това, бедните стават състоятелни по-бързо. Това означава, че в пазарната икономика автоматично и постоянно се извършва преразпределение на богатството. Проучванията показат, че работниците получават дял от печалбата на предприятието, който е осем пъти по-голям от този на собствениците.

ОТКРИВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

БЛАГОДЕНСТВИЕТО - ФУНКЦИЯ НА ОБЩНОСТТА

И в истинската пазарна икономика има хора, които не по своя вина не могат да се грижат за себе си. Има сираци, самотни стари хора и други несретници. Какво да кажем за тях?

Местните общности са овластени да взимат свои решения, трябва да си дават ясна сметка за тяхното съществуване и да им се притекат на помощ. Точно това са функциите на общността, които задоволяват много важни човешки потребности, за които говорихме по-горе. Хората се гордеят, когато помагат на други човешки същества.

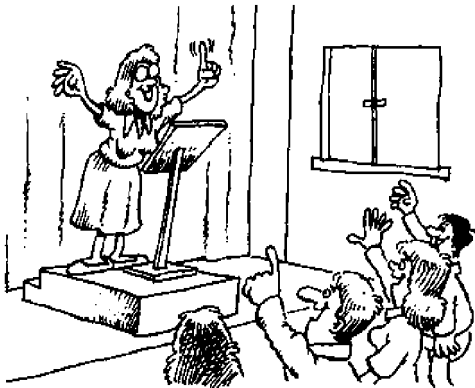
В такова общество, общностите (различните граждански организации) играят много по-голяма роля в образованието на децата, осигуряването на сигурността на живеещите в района и грижите за старите хора. Ако им бъде позволено да направят това, те разрешават проблемите с престъпността, определят работните часове на магазините и собствени строителни норми. Те не одобряват действия, които заплашват сигурността на семействата или съседите им.

И чрез това неодобрение упражняват мощно обществено въздействие.

ОТКРИВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Всички страни имат възможност да премахнат бедността в хода на живота на средния гражданин.

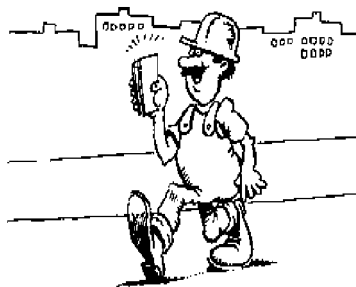
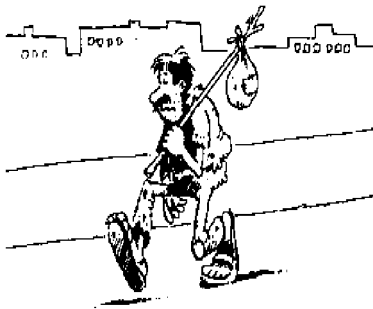
И ако все още се намират бедни хора, би трябвало да потърсим пречатствата, които ги спъват да забогатеят. Би трябвало да си зададем следните въпроси:

* Правителството разрешава ли и защитава ли правото им на собственост?

* Създава ли условия правителството за свободна търговия и свободно функциониране на ценовата система?

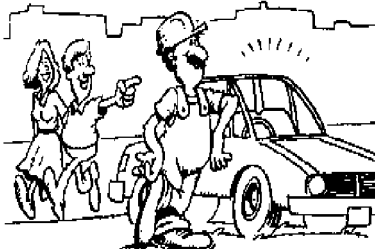
* Установило ли е правителството солидна парична система, така че цените действително да отразяват избора на хората?

* Позволява ли правителството на обществените организации и граждански сдружения да функционират самостоятелно?

Забогатяването, премахването на бедността и здравословната активност на тясно свързаните с обществото организации и сдружения могат да се осъществяват само ако правителствата позволяват на пазарната икономика истински да функционира.

Онези, които вярват, че на бедните може да се помогне чрез централизирано планиране или преразпределение на богатата с намесата на държавата, трябва да се поучат от историята.

Опитът от последните петдесет години безжалостно ни напомня за нашата неспособност да заменим правото на

собственост и ценовата система, което са се развили в течение на петдесет хиляди години. Ако реално искаме да помогнем на бедните, трябва да им дадем възможност сами да си помогнат. Това е възможно в система, която им гарантира достойнство и уважение, заслужени от всички човешки същества.

Правото на собственост и ценовата система са нежни цветя, които могат да растат само в климат на свобода.

Ако не ги защитаваме, те загиват. И заедно с тях цялата ни цивилизация.

ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ УСЛОВИЯ ЗА

БЛАГОДЕНСТВИЕ

Всички хора биха желали да живеят в общество, в което няма бедни, цари мир и благоденствие за всички. За съжаление, много малко общества са постигнали тези идеали.

Опитът показва, че създаването и разпределението на богатство в широк мащаб са възможни само ако индивидите имат право на частна собственост и ценовата система има възможност да работи. Всъщност, всички общества, които са процъфтявали в миналото или преуспяват днес, са защитавали частната собственост и разпореждането с нея. Това позволява на индивидите да търгуват, да натрупват богатство, да създават доброволни сдружения, да изграждат общности, да помагат на бедните и свободно да изразяват мислите и убежденията си.

Свободата и благоденствието са възможни, само ако политическата система защитава принципите, върху които се основават.

Как можем да защитим тези принципи?

Това е предимно работа на държавата или правителството. Като слуга на народа, то би трябвало да защитава онези много важни права, които позволяват на хората да живеят мирно.

И точно тук започват неприятностите.

Много лесно е да се каже, че държавата трябва да защитава правата на хората, но какво означава това? трябва ли правителството да се състои само от умни хора? трябва ли да е диктатура? или гражданите трябва да избират лидерите, т.е. да има демокрация?

Ако държавата е демократична, какъв вид демокрация да е? Конституционна демокрация, неограничена демокрация, многопартийна демокрация, еднопартийна държава или нещо друго?

Да бъде ли федерация? Ако да - какъв вид федерация? Америка, Германия, Швейцария и Индия са федерации, но разликите между тях са огромни. Какво е федерация? Много бързо става ясно, че в света има множество различни политически системи. Коя от тях работи най-добре?

В тази част ще разгледаме някои форми на управление, как действуват и дали могат да защитават много важните права, които са необходими за мира и благоденствието.

ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

НЕДЕМОКРАТИЧНИ ФОРМИ НА УПРАВЛЕНИЕ

Да разгледаме недемократичните форми на управление. в тези системи управниците не се избират от гражданите, например: кралствата от стари времена, съвременните военни хунти, еднопартийни диктатури и няколкото останали колонии.

Могат ли такива общества да благоденствуват?

Без съмнение, някои недемократични общества са били преуспяващи - поне за определен период време. Много е важно, че тези периоди на благоденствие нормално са вървяли ръка за ръка с опазването на правото на частна собственост. това значи, че в преуспяващите страни хората обикновено са имали право да владят собствена земя, сечива, пари и друга собственост и да ги използват, както намерят за добре.

В Хонконг, например, управляван от британците в продължение на цял век, няма демократични избори и законите не се създават от гражданите. и въпреки това, поради запазването на правото на собственост и свободната търговия, обществото там станало проспериращо.

Означаваше ли това, че демокрацията не е необходима за благоденствието?

Строго погледнато, преуспяващо общество може да съществува без демократична държава. иска се само правителството да защитава правото на хората на собственост и защитата ѝ. Опитът показва, обаче, че преуспяването никога не продължава много дълго в една недемократична държава. в такова общество неизбежно се появяват лидери, които се намесват в правото на собственост и индивидуалните свободи.

ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ДЕМОКРАЦИЯ И БЛАГОДЕНСТВИЕ

Какво да кажем да демократичните държави? те винаги ли са преуспяващи?

За съжаление - не. тяхното благоденствие много зависи от типа демокрация. така, както индия, така и Швейцария се смятат за демокрации, но двете държави напълно се различават. Швейцария е много богата, докато индия общо взето е бедна.

Така че, нека да разгледаме по-подробно понятието демокрация.

Самата дума означава "управление на народа". това е система, при която гражданите могат да сменят управниците си по мирен начин. за съжаление битуват много погрешни мнения. Някои смятат, че демокрацията трябва да е неограничена. те са убедени, че всяко решение, взето по демократичен начин, е справедливо. те вярват, че при неограничената демокрация тези решения отразяват волята на народа. та нали демокрацията се свежда точно до това?

ДЕМОКРАЦИЯ И ПРОВОА ДЪРЖАВА

Древните гърци, които въвели демокрацията, определено не са мислили за такава неограничена власт. те я разглеждали като инструмент, с помощта на който могли да избират нови и да се отърват от нежеланите лидери по мирен начин. Но това не означавало, че избраните могли да правят каквото си искат, даже ако имали подкрепата на мнозинството. Гърците смятали, че избраните лидери могат да правят само това, което им разрешава законът.

Разбира се, по онова време думата закон е имала твърде различно значение в сравнение с днешната ѝ употреба. Гърците считали, че законите са правила за поведение, които не били изработени от никой. те се развивали или еволюирали в течение на дълги периоди време. Както с езика, традициите или ценовата система, тези закони били резултат от човешката дейност, а не на нечий замисъл. те се появили като резултат от всекидневната дейност на милиони хора, които изобщо не са имали намерение да създават правна система.

Този вид закони са съществували далеч преди да се появят правителствата. всъщност, от зората на човечеството, хората разработили собствените си традиционни правила, според които живеели, без правителства. това обичайно право е насочвало действията на хората, помагало им е да оцелеят и просперират.

Мнозина смятали, че единствената причина изобщо да има общества и правителства, е защото хората се научили да следват някои общи правила на поведение: да спазват договореностите, или да уважават чуждата собственост.

Самите гърци правилно преценили, че законите са съществували преди появата на правителствата, а не обратно.

Как са се развивали тези обичайни закони? Представете си, че двама души спорят за нещо. те се изправят пред съдия, който понякога се нарича "правораздавател" или "говорител на закона". той познавал традиционните правила на хората и се опитвал да определи кое правило се прилага в конкретната ситуация. Ако случаят бил съвършено нов и съдията не можел да открие подобен закон, за да вземе решение, той се опирал на всекидневните принципи за справедливост и правосъдие. Неговото решение щяло да се използва в бъдеще при подобни случаи. Хората почнали да го разглеждат като още един общ закон на обществото. всъщност, задачата на съдиите е била да откриват такива общи закони въз основа на правилата и обичаите на хората и да ги нагаждат към нови ситуации.

По такъв начин законът не се променял при всяка смяна на правителството, нещо което става толкова често днес. законът се променял постепенно, в течение на столетия. той бил наречен обичайно право, което показва, че произтича от обикновените хора. законите срещу кражбите, убийствата, нападенията са части от обичайното право.

Отначало демокрацията била разглеждана като система, при която избраните лидери управлявали страната в съответствие с обичайното за времето право. лидерите били избирани по демократичен начин, но могли да вършат само онова, което законът им разрешава. именно него подразбират хората, когато използват израза правова държава. това означава, че всеки, включително правителството или лидерите, трябва да се подчинява на едни и същи правила.

Много от тези правила са свързани с опазването и прехвърлянето на правото на частна собственост. и в това се състои главната причина малкото на брой общества, ръководени от обичайното право, да бъдат по-успешни от своите съседи. тяхната система на право на собственост довела до създаването на богатство и всеобщо благоденствие.

Тези общества далеч не били свършени. в повечето все още имало робство, жените нямали право да гласуват и мнозина били бедни. Но даже и такива, те били много по-добри от бруталните диктатури по онова време. През последните няколко стотин години думата "демокрация" придобила най-различни значения.

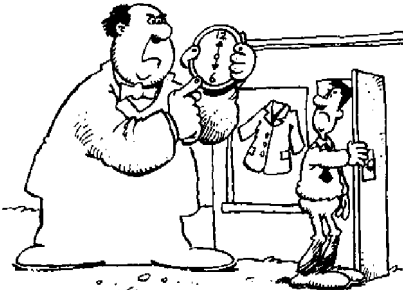
ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

РАЗЛИЧНИТЕ ДЕМОКРАЦИИ

Днес малцина разбират какво означава "обичайно право" или "правова държава" или какво общо имат те с истинската демокрация. в наше време повечето хора смятат, че демокрацията е система, в която избраното правителство може да си изкове какъвто закон пожелае.

Това доста се различава от идеите на древните гърци за демокрация. в миналото законите произтичали от обичаите и традициите на хората, променяли се бавно и постепенно. в нашето съвремие законът се разглежда като нещо, изработено от властниците, както и когато това им е удобно.

В миналото обичайното право е представлявало набор от правила, които предпазвали хората от употреба на сила или измама и опазвали правото на собственост. тези правила трябвало да се прилагат еднакво за всеки. те не дискриминирали богатия от бедния или лидерите от обикновените хора.

В наше време изготвяните от управниците закони може изборително да обременяват някои и да облагодетелствуват други. те могат да премахнат правото на собственост и личната свобода. и по този начин изразът правова държава губи смисъл.

В тези условия съвременните демокрации придобиват различни форми, някои много успешни, а други доста разрушителни.

Да разгледаме някои от тях.

Да започнем с пряката демокрация. При тази форма хората могат да гласуват пряко самите закони. тя е била популярна в ранните общества, когато много малко градове наброявали над десет хиляди души. жените и робите не гласували. Мъжете с право на глас се събирали на едно място, обсъждали даден проблем и пряко гласували.

В наши дни най-близо до пряката демокрация е референдумът, при който от гражданите се иска да гласуват "за" или "против" по конкретен въпрос. По-късно ще обсъдим значението на референдума.

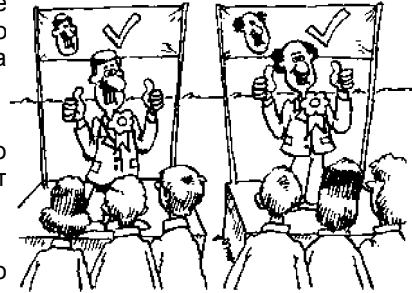
ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ПРЕДСТАВИТЕЛНА ДЕМОКРАЦИЯ

В съвременните общества, където живеят милиони граждани, пряка демокрация се осъществява по-трудно. Не е лесно в една голяма страна да се събират всички, за да гласуват всеки път, когато възникне някакъв проблем. Вместо това, страната обикновено е разделена на изборителни райони или електорални области. След това хората образуват политически партии, които избират или предлагат определени индивиди да ги представят като кандидати от конкретните райони.

Гражданите гласуват по избор за даден кандидат. Избраните кандидати или представители съставят управлението на страната. То се нарича представителна власт. Системата се нарича представителна демокрация.

Ако трябва да се приеме нов закон, всички представители го обсъждат и след това гласуват. Ако повечето представители гласуват за новия закон, той се приема.

В представителната демокрация хората не гласуват пряко по различните въпроси, това правят техните избрани представители. Тъжата се за по-практичен начин милионите граждани в съвременните общества да изразяват своите желания. Политическата група, която е в мнозинство в управлението, т.е. е повече от половината, обикновено получава това, което иска.

Мнозина смятат, че това е справедлив начин за решаване как да се управлява една страна. В края на краищата, нали мнозинството трябва да определя изхода от решенията?

За съжаление нещата не винаги се подреждат така, както сме си мислили.

Да вземем един пример. Представете си страна, в която всеки регион е представен в управлението чрез демократично избран кандидат. Какво по-справедливо от това?

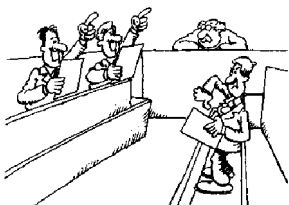
Да предположим, че в тази страна има 900 гласоподаватели и 3 изборителни района. Във всеки регион има, да речем, по 300 гласоподаватели. Освен това, нека приемем, че има две партии - червена и зелена.

Резултатите от изборите са следните. В първия регион 160 души гласуват за червените и 140 за зелените. Кандидатът на червената партия побеждава. Той или тя получава повече гласове и ще представлява 300 жители на района.

Във втория район 170 души гласуват за червените и 130 - за зелените. И тук печели червеният кандидат, който ще представлява всички граждани.

В третия район нещата са различни. Зелените печелят съкрушителна победа и получават 230 гласа срещу 70 за червените. Този район ще се представлява от зеления кандидат.

Управлението ще се състои от двама червени и само един зелен кандидат. При гласуване ще се приемат законопроектите на червените, докато въпросите, които защитават зелените, ще бъдат отклонявани. Така е, защото червените са в мнозинство.

Но ако преброим общия брой подадени гласове, става ясно, че от 900 граждани 400 са гласували за червените и 500 - за зелените. "ругояче казано, повечето граждани са гласували не за червените, а за зелените.

Да, червените получават повече представители в управлението и ефективно ще управляват страната. Какво толкова демократично има в това?

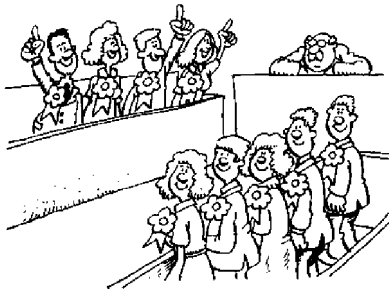
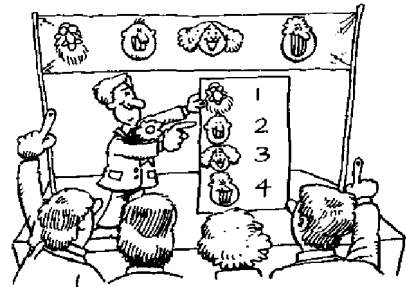
Всъщност, много управляващи открили, че тази система е хитър начин за заобикаляне на демокрацията. Трябва само да се разделят регионите, където има по-голяма подкрепа, на повече изборителни райони. Това ще осигури на управляващата партия повече представители в управлението.

ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ПРОПОРЦИОНАЛНО ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО

В някои страни се опитали да преодолеят този недостатък на представителната демокрация чрез система, наречена пропорционално представителство. При пропорционалното представителство всяка политическа партия изготвя списък на своите предпочитани кандидати преди гласуването.

След гласуването партиите се представят пропорционално на подкрепата, която са получили. тега хората гласуват за конкретна партия, а не за конкретен кандидат. Кандидатите се излъчват от списъка на всяка партия.

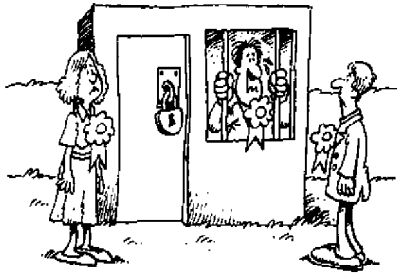
Да се върнем към нашия пример, при който 400 души са гласували за червените и 500 - за зелените. Ако има по един представител на всеки 100 гласоподаватели, тогава от списъка на червените ще се вземат четирима кандидати, а от списъка на зелените - петима. тега вече зелените, а не червените, ще имат мнозинство в управлението.

Това също е представителна демокрация, само че всяка партия е представена пропорционално на получените гласове. Основното предимство на пропорционалното представителство е, че то позволява на по-малките партии да бъдат представени в управлението. иначе казано, ако хората гласуват за малка партия,

при системата на пропорционалното представителство това малцинство все пак е представено в управлението, даже ако другите партии получават повечето гласове.

ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

МНОГОПАРТИЙНА ДЕМОКРАЦИЯ

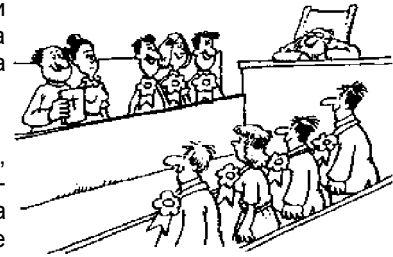

Ясно е, че такава система не може да съществува в еднопартийна държава, т.е. когато правителството забранява всички партии, освен собствената. Пропорционалното представителство работи само в многопартийна демокрация, където повече от една партия се състезава за гласовете на гражданите. тук фиг. 119. в подобна многопартийна демокрация няколко партии може да са представени в управлението, без нито една да има мнозинство.

Да вземем пак нашия пример със страната с 900 гласоподаватели. "а речем, че сега имаме три партии - червените, зелените и една религиозна партия. Какво ще стане, ако в изборите 300 души гласуват за червените, 400 за зелените и 200 - за религиозната партия?

В многопартийната демокрация, основана на пропорционалното представителство, червените ще имат трима представители, зелените четирима и религиозната партия - двама. в това правителство, състоящо се от девет души, нито една партия няма повече от половината представители. Но комбинирането на две партии ще даде повече от половината. тогава те ще имат мнозинство.

Комбинацията от политически партии за образуване на мнозинство се нарича коалиция.

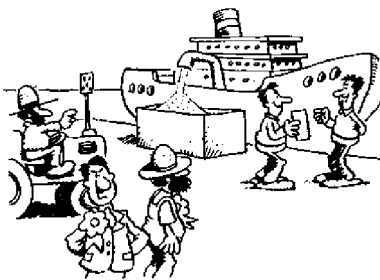
ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ПОЛИТИЧЕСКО УХАЖВАНЕ

Даже с пропорционално представителство, представителните демокрации пак може да се използват за недемократични цели. Така ако религиозната партия иска да прокара закон, според който носенето на определен вид дрехи е незаконно, тя се изправя пред проблем. Само с двама представители от общо деветима, тяхното предложение винаги ще бъде отхвърляно. Много вероятно е, мнозинството от гражданите също да е против такъв закон.

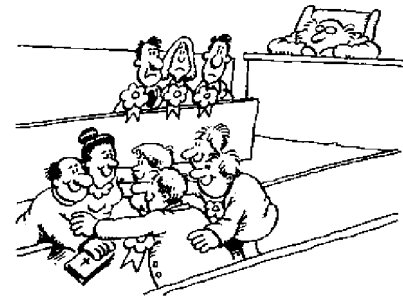
Да предположим още, че зелената партия има подкрепата на много фермери. Те искат да се прокара закон, който да ги защити от конкуренцията на фермери от други страни, които продават зърното по-евтино. Но само с четирима представители от общо деветимата, техният проектозакон също ще бъде отхвърлен. От друга страна, повечето граждани искат да се възползват от по-евтиното вносно зърно.

Да видим какво може да се случи при този вид представителна демокрация.

Нищо не може да попречи на религиозната група да предложи на зелените, че ако гласуват заедно за забраната на определен вид облекло, религиозната партия ще им помогне на зелените да предотвратят вноса на евтино зърно. Почеша ми гърба и аз ще сторя същото за теб. Като си сътрудничат взаимно, двете партии вече могат да прокарат лоши закони, което не биха могли да направят самостоятелно.

Процесът изглежда демократичен, но съвсем не е такъв. Мнозинството граждани са против двата закона. Ако можеха да решават сами, чрез пряка демокрация, те никога не биха гласували за тях.

Проблемът е, че във всяко съвременно общество и даже в една и съща партия се сблъскват множество различни интереси.

Фермерите искат да получат субсидии, защита на пазарите и минимални цени за продукцията си. Производителите искат контрол върху вноса и субсидии за износа. Тиндикатите искат закони, осигуряващи минималните заплати, правото на труд и условия при закриване на производства. Лекарите, юристите, зъболекарите, счетоводителите, фризьорите, агентите на недвижимо имущество и други искат защита на законите за лицензиране. Всяка група иска да използва политическия процес за специална защита, разрешителни, лицензи и облекчения.

ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

РЕФЕРЕНДУМЪТ

Как се предотвратява тази злоупотреба с демокрацията от страна на специалните заинтересовани групи? за съжаление, много трудно. Обикновено заинтересованите групи са много добре организирани. те ползват услугите на най-добрите юристи и адвокати за излагане на своя случай. или се стараят каузите им да изглеждат така, като че ли обществеността ще бъде облагодетелствувана, ако бъдат приети.

Има даже група професионалисти, наричани лобисти, чиято работа е да влияят върху политиците и да уреждат споразумения между тях.

В повечето съвременни демокрации се приемат хиляди закони, които не са от полза за широката общественост. всъщност, много закони водят до по-високи цени на стоки и жилища, по-голяма безработица, по-малко стоки и спад в жизнения стандарт. Но всеки закон по някакъв начин облагодетелствува някоя заинтересувана страна. Какво демократично има в това?

Както ясно личи, представителната демокрация не е гаранция, че няма да имаме много ненужни и несправедливи закони, от които се облагодетелствуват само някои малцинства за сметка на широката общественост. и това може да е така в еднопартийната демокрация, многопартийната демокрация и при пропорционалното представителство.

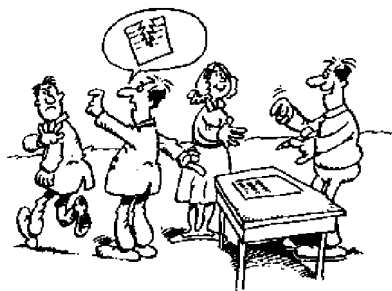
Могат ли обикновените хора да направят нещо, за да се защитят от тази корупция на демократичния процес? Какво ще стане, ако гражданите имат пряк начин за премахване на лошите закони?. Още веднъж да се върнем към нашия пример с обществото с 900 граждани. Да си представим, че политическата система на това общество се основава на представителната демокрация, но с едно допълнително изискване: ако определен процент от гражданите, да речем 10%, подпишат петиция срещу определен закон, правителството е длъжно да проведе референдум. Припомнете си, че референдумът е особен вид избор, при който гражданите трябва да

гласуват с "да" или "не" по конкретен въпрос.

В нашето въображаемо общество религиозната партия иска да се приеме закон, който да забрани на хората да носят определен вид облекло. Но тъй като има само двама представители от общо девет, те трябва са си сътрудничат със зелената партия, която на свой ред иска да прокара закон за защита на фермерите от чужда конкуренция.

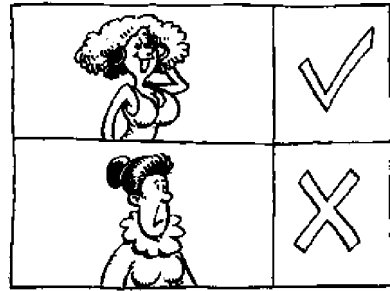

По този начин се приемат два лоши закона, които облагодетелствуват само определено малцинство от гражданите.

За щастие, останалата част от тях може да се защити като използва варианта с референдума. всичко, което трябва да направят е да съберат подписите на деветдесет души, които смятат, че законите са лоши. Не забравяйте, че са необходими 10% от гражданите, т.е. деветдесет от общо деветстотин, за да се изрази несъгласие и да се предизвика референдум. След като най-малко деветдесет души се подписват срещу законите, правителството трябва да проведе референдум, при който всички гаждани трябва да гласуват "за" или "против" двата закона. Ако в резултат от референдума се види, че повече от хората са гласували против законите, те се отменят.

Това се нарича референдум за заличаване на лоши закони. Той дава възможност на обществеността да премахва закони чрез пряко гласуване срещу тях. Позволява на мнозинството да отменя нежелани закони. Това е защита на гражданите срещу малки, но добре организирани малцинствени групи, които искат да прокарат своите идеи за сметка на всички останали. И кара политиците да са по-внимателни, когато предлагат лоши закони.

ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

МОЖЕ ЛИ ДА ИМА НЕОГРАНИЧЕНА ДЕМОКРАЦИЯ

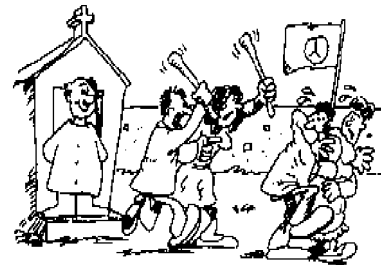
различна от вярванията на мнозинството?

Разбира се, не.

Ако подобни неща се случат, такава демокрация лесно може да доведе до пълното разрушаване на самия демократичен процес. Мнозинството може да гласува за отнемане правото на глас от всички.

Въпреки всичко, остават още някои нерешени проблеми. Какво става, ако мнозинството граждани подкрепят закон, който несправедливо дискриминира определено малцинство?

Може ли мнозинството демократично да реши да се реже лявото ухо на всеки, който плюе по тротоара? или демократично да решат да закрият всички вестници, които критикуват мнозинството? Или демократично да запушат устата на малки религиозни групи, проповядващи вяра,

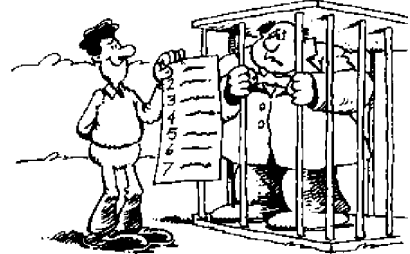

ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

КОНСТИТУЦИОННИ ДЕМОКРАЦИИ И ХАРТА ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

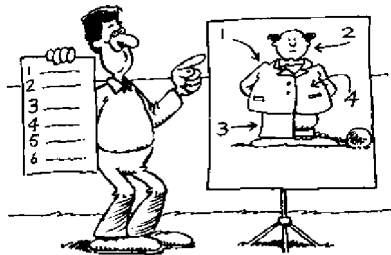
Истината е, че реалната демокрация зависи от някои фундаментални свободи. Освен всичко друго, тези свободи включват правото на индивидите да не бъдат хвърляни в затвора без справедлив съд, правото да гласуват, свободата да критикуват правителството, т.е. да изказват мнението си и свободата при избор на религия. тези свободи или права правят демокрацията възможна и изискват специална защита.

Това е направено посредством документ, известен като Харта за правата на човека. тя е списък на известни важни права, които се отнасят за всички граждани. Хартата за правата на човека ограничава властта на правителството. това е признание, че ако искаме демокрацията да означава нещо, има известни човешки дейности, в които правителството не бива да се меси, даже и да иска мнозинството това. Референдумът защитава мнозинството срещу конкретни заинтересовани групи, докато Хартата за правата на човека защитава индивидите и по-малките групи от властта на правителството и мнозинството.

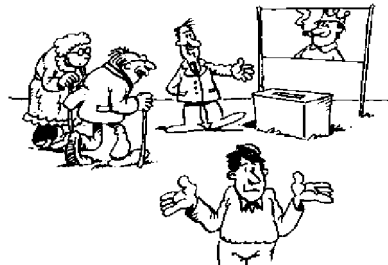
Има още един документ, който мнозина разглеждат като жизнено важен за истинската демокрация - това е Конституцията. тя съдържа информация за структурата или състава на конкретната власт. Това е нещо като рецепта, която сочи, как тя трябва да функционира.

Демократично управление, което работи според написана Конституция, се нарича конституционна демокрация.

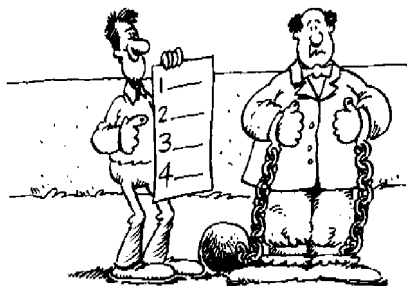
Разбира се, съвсем ясно е, че ако в две страни има конституционна демокрация, това съвсем не означава, че те имат едно и също политическо устройство. Политическата система на една конституционна демокрация изцяло зависи от написаното в Конституцията.

Например, ако в Конституцията на дадена страна е записано, че само хора над седемдесет години имат право на глас, че президентът се избира пожизнено и може да прогласява какъвто си поиска закон и че на заловените крадци се отрязват ръцете, тази страна със сигурност може да се нарече конституционна демокрация. Всички граждани, които живеят достатъчно дълго в края на краищата ще гласуват, а страната си има Конституция.

Само че никой от нас не би искал да живее в такова общество. Фактът, че дадена страна е конституционна демокрация не гарантира, че гражданите са свободни или преуспяващи. такава конституционна демокрация все още може да е неограничена

демокрация, политици и конкретни заинтересовани групи може да злоупотребяват с нея.

Конституцията е много важен документ. тя трябва да съдържа ясни инструкции как да функционира властта, какво може и какво не може да прави. всъщност, за тя трябва да прилича на длъжностна характеристика за правителството. там тогава Конституцията има някаква стойност.

Както в случая с Хартата за правата на човека, истинската функция на Конституцията е да ограничава властимащите. това е начин да се накарат тези, които ни управляват, да го правят справедливо, в рамките на някои фиксирани и известни правила, ясно записани в

Конституцията.

ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ДВУКАМЕРНА ПАРЛАМЕНТАРНА ЗАЩИТА

Мнозина са убедени, че конституциите и Хартата за правата на човека са удобни инструменти за защита на всички хора. Тамо че, както те казват, това са инструменти от хартия. Какво ще стане, ако на власт дойде правителство, което чисто и просто накъса тези хартии на малки парченца? Тогава какво ще защитава хората? Историята показва, че такива неща се случват. Как може да се предотврати такова нещо?

През последните години с този проблем са се сблъскали няколко общества. Тамо някои са успели да го решат. Историята сочи, че всички процъфтяващи общества са имали нещо общо: те са ограничавали или контролирали властта на правителствата. Т други думи, те всички са били ограничени демокрации.

Как се контролира властта на правителството?

Доста хора си дали сметка, че конституционната защита не винаги е достатъчна. Конституциите може да се променят или отменят. Следователно, за истинско и трайно демократично общество е нужна допълнителна защита. Това означава, че трябва да има друг контрол или надзор и баланс в правителството.

Подобна система на допълнителен контрол е система от две групи представители в управлението, наречена двукамерна.

Първата група се избира демократично на принципа "един човек - един глас". Тази част на управлението обикновено се нарича долна камара или камара на представителите. Тя представлява гражданите на страната.

Втората група, наричана горна камара, може да се състои от индивиди, представляващи конкретни региони, малцинства или заинтересовани групи. Горната камара не представлява хората като индивиди, а като членове на специфични заинтересовани групи. Всеки нов закон се приема, само ако и долната и горната камара гласуват за него.

Основната цел на двукамерната система на управление е да се гарантира, че всички законопроекта ще бъдат обсъждани подробно и задълбочено от всяка група в страната, преди да бъде приети или отхвърлени. В някои общества втората камара има правото на вето или правото да предотвратява приемането на даден закон. По този начин ветото става друг начин за ограничаване властта на управляващите.

Примери на двукамерни системи са САЩ с Камарата на представителите и Сената, и Великобритания с Долната Камара и Камарата на Лордовете.

ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

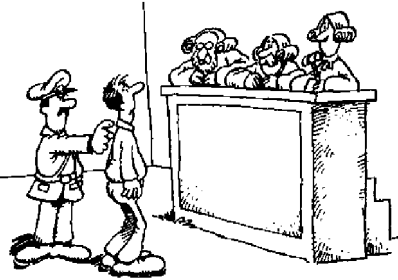
ЗАЩИТА ЧРЕЗ НЕЗАВИСИМА СЪДЕБНА СИСТЕМА

Като друга допълнителна преграда срещу злоупотребата с властта, много двукамерни демокрации са приели, че тези, които коват законите и онези, които ги тълкуват трябва да са различни хора. Това означава, че законодателите не бива да решават как да се прилага закона в различните случаи.

Тълкуването на закона е работа на съдиите. те трябва да са напълно независими от законодателната власт. С други думи, съдиите не трябва да се избират от властимащите и политиците.

Всъщност мнозина смятат, че или самите граждани би трябвало да избират съдиите, така както избират своите представители във властта, или те трябва да бъдат избирани от юристи и адвокати, които добре познават специфичните способности и независимостта у колегите си.

При такава независима съдебна власт политиците не могат лесно да влияят върху тълкуването на закона. те не могат да накарат съдиите да "заобиколят закона" в полза на своите поддръжници.

Разбира се, това все още означава, че магистратите трябва да правят своите тълкувания в съответствие със закона. Например, ако законът постановява, че всеки, който бъде хванат да плюе по тротоара, трябва да се обеси, съдията не може да вземе решение, което противоречи на закона.

Но даже с независима съдебна власт може да съществуват множество несправедливи закони. в съвременните общества законите се изготвят от парламента, а не от хората, какъвто е случаят с обичайното право. "нес, съдиите тълкуват законите, написани от политиците.

гласували.

Въпреки всичко, двукамерната система е отворена за злоупотреба от мощни заинтересовани групи. Както видяхме, те могат да уреждат сделки и коалиции между представителите на различни партии. и въпреки независимата съдебна власт, на гражданите в края на краищата може да се сервират закони, за които те никога не биха

Всяко мощно мнозинство може да контролира двете камари и да приема всякакви закони в ущърб на малцинствата. в такава ситуация от референдум няма никаква полза.

ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

ЗАЩИТА ЧРЕЗ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ НА ВЛАСТТА

Някои са убедени, че всяко централно управление просто не може да не създава лоши закони. Представителите на политическите партии, казват те, винаги могат да бъдат манипулирани или подкупени да приемат закони, които облагодетелствуват малцинствата или специфичните заинтересовани групи. Или, ако страната се управлява от мощно мнозинство, политиците чисто и просто ще игнорират интересите на малцинствата. Единственият начин да се преодолее този проблем, казват критиците, е децентрализация на властта. Те са убедени, че делегирането на властови права посредством регионална или федерална система, е единственото решение. Какво означава това?

Това означава, че една страна се състои от няколко региона, както при представителната демокрация, но всеки регион може да решава местни въпроси. Вместо всички представители да се събират заедно на централно равнище, за да съставят закони за цялата страна, представителите на конкретен регион изковават законите за хората, живеещи в този регион. Тази система се нарича федерация или федерална система на регионално управление. Регионите се наричат федерални щати, провинции или кантони. Името не е важно. Важно е всеки регион да има собствено регионално управление, избрано от местните хора и притежаващо правото да решава местни проблеми.

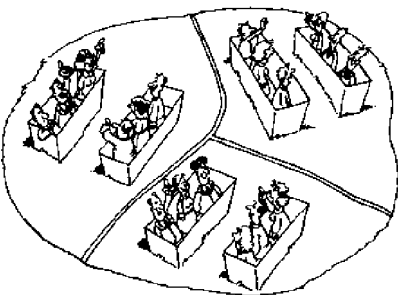
Друго важно изискване е, че хората са свободни да се преместват от един в друг регион, ако не са доволни от политиката на даденото регионално управление.

В света има множество федерални или регионални системи на управление, но те съществено се различават помежду си. При много федерации централното правителство запазва цялата си власт. В тези общества регионите не са нищо друго освен географски области, които облекчават хората при избора на любимия им футболен отбор. А това определено не е реалната цел на федерацията. "Федералните общества са успешни, само ако регионите имат право да взимат

решения по местни въпроси. Защо това ги прави успешни?

В повечето общества живеят най-различни хора. Има езици, етнически, културни, религиозни и много други различия.

Нито един политик, колкото и да е добронамерен, не може да представлява интересите на подобно многообразие от човешки същества. ...Едно централно управление, което се старее да се хареса на всички, неизбежно се превръща в конфликтно. Всяка група ще го разглежда като източник или на блага или на потискане. Те постоянно ще се опитват да контролират или да свалят

правителството.

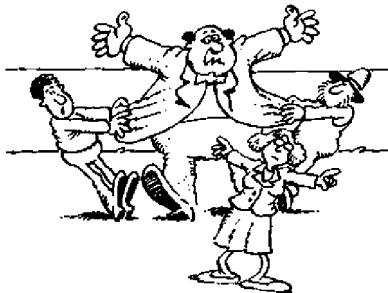
Основното предимство на федералната или регионалната система е, че тя позволява децентрализираното взимане на решения. Това на свой ред позволява хора с различни интереси да живеят в една обединена страна, със закони, които те одобряват. Това прави възможно многообразието.

Във федерацията хората може свободно да се придвижват от един регион в друг. Това е много важно. Именно тази свобода на придвижването води до здравословна конкуренция между различните местни правителства. Ако гражданите сметнат, че в даден регион

данъците са много високи или строителните норми твърде строги, те могат да гласуват с краката си. Те могат да се преместят в друга област, където законите и наредбите са по-приемливи. Тъвсем ясно е, че такава конкуренция ще бъде ефективна, само ако регионите имат право да създават собствени закони. Тамо така някои региони ще имат наредби, които се различават от наредбите в другите райони.

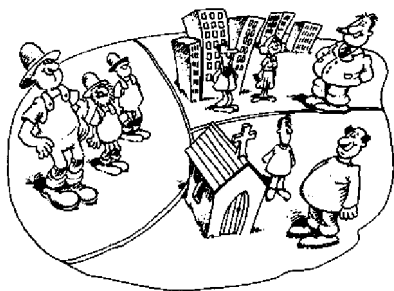
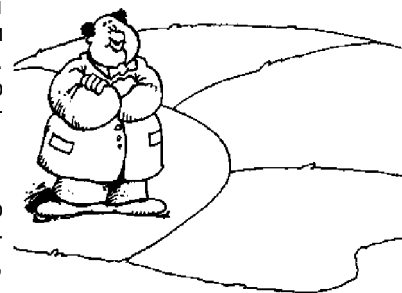
В някои общества, например Швейцария, федералните региони са подразделени на по-малки области, където гражданите чрез местното управление казват тежката си дума по въпроси, които засягат техните съседи, малкото градче или големия град.

Както вече казахме, федералните демокрации съществено се различават една от друга. типът на федерацията се определя от степента власт при вземане на решения във всеки регион.

Ако централното управление решава всичко, федерацията действително е само едно географско разграфяване на страната. в такава федерация правителството делегира права на регионите да изпълняват взетите решения. А регионите обаче, не притежават реална собствена власт. В миналото федерацията ТТТА бе от този тип.

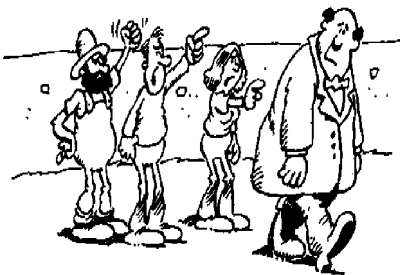
Федералните общества, в които регионалните и местни власти имат право да взимат собствени решения, се наричат децентрализирани. Швейцария е пример за такава федерация. тамо децентрализираните федерации, т.е. тези, чиито регионални и местни власти взимат собствени решения, може да доведат до мир и единство в многокултурни общества.

Ако властта е децентрализирана до общинско равнище, общинските организации много по-лесно решават проблемите на бедността, жилищата и престъпността. заедно с това, участието на общината носи психологическа полза на индивидуалните членове на общността. те разбират, че са материално заинтересовани от успеха на обществото.

възможност във всекидневния си живот да бъдат членове на общност с близки интереси.

В местните органи на властта те лично познават своите представители и може да поискат сметка за действията и решенията им. "ецентрализираната федерация връща властта на хората - на тези, на които принадлежи.

ОПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

КОЯ СИСТЕМА РАБОТИ НАЙ-ДОБРЕ?

Дотук се убедихме, че не всички демократични системи водят до благоденствие. Видяхме как специални малцинства и мнозинства с неограничена власт може да стоварят върху ни бремето на нежелани закони и да потъпкват нашите права. Коя система има най-много шанс да ни донесе преуспяване, свобода и справедливост?

Това трябва да е система, в която всеки може да участва, в която нашите основни права като човешки същества са защитени и в която нито малцинствата, нито мнозинствата могат да използват властта, за да се облагодетелствуват за сметка на другите. Нека се опитаме да измислим такава идеална система.

Първо, нека това бъде многопартийна демокрация, при която се състезаваш се политически партии, избирани във властта на основата на пропорционално представителство, и където всеки пълнолетен гражданин може да гласува.

После, за да се предотврати злоупотребата от страна на специални заинтересовани групи или потискащо мнозинство, ще въведем двукамерната система на управление с Конституция и Хартата за правата на човека.

Правата на човека гарантират определени индивидуални свободи, като свободата на словото, религията и печата, както и свободата на владене и разпореждане със собственост. Конституцията ясно посочва как трябва да функционират парламентът и правителството, какво могат и какво не могат да правят. В това отношение не бива да забравяме, че обществата, в които управлението е ограничено предимно с опазването на личността и собствеността, обикновено са най-благоденстващи.

Ще създадем специален Конституционен съд, който да следи управляващите да не създават закони, нарушаващи Конституцията или Хартата за правата на човека. Съдиите в този съд се избират по демократичен начин.

Останалата част на съдебната власт също е независима. Магистратите не се назначават от политиците и управляващите нямат възможност да отменят техните решения.

Като допълнителна защита срещу злоупотребата с власт, ще децентрализираме централното управление до регионално и местно равнище. Ще направим така, щото местните органи на властта да имат повече власт от централното правителство при вземането на решения в своите области.

Заедно с това, ще следим Конституцията да гарантира свободата на придвижване между различните региони.

И накрая, за да бъдем абсолютно сигурни, че хората няма да бъдат натоварвани с бремето на нежелани закони, ще изработим условията за провеждане на референдум на национално, регионално и местно равнище. Референдумът дава възможност на гражданите да премахват лошите закони и налага политиците да се отчитат за действията си.

Конституционната демокрация с Хартата за правата на човека и децентрализираната структура на властта осигуряват свободата на всеки индивид. Заедно с това те насърчават многообразието и общото благоденствие.

Хората са свободни да развиват и използват своя талант, да създават богатство и да избират колкото пожелаят многообразие в живота си. Правителството е защитник на хората, а не техен господар. Не е възможно да се използва такова управление за лична облага на чужд гръб. законите все повече наподобяват обичайното право от старите времена.

В такова общество процесът на създаване на богатство ще бъде защитен и бедността скоро ще изчезне.

Важно е всеки гражданин на нашето общество да осъзнае здравия смисъл на тези принципи на свобода и благоденствие. Всъщност нашето бъдеще зависи от разбирането, приемането и осъществяването на разумни икономически и политически практики. Само тогава ще има мир, благоденствие и справедливост за всички.

ОБОБЩЕНИЕ

* Създаването на богатство зависи от някои много важни общи принципи, които важат за всички общества. тези принципи са се появили в резултат на човешката дейност, а не са плод на нечий замисъл. те са еволюирали и не са били измислени от никой.

* Основата на благоденствието е индивидуалното право на собственост. Неговата еволюция е довела до специализация, която довела до търговията, която довела да появата на парите, която довела до разгръщането на ценовата система. за този процес били необходими много хиляди години.

*Ценовата система станала незаменимият инструмент за създаване на богатство. тя позволила ефективното използване на познанието, което поради естеството си е разсеяно в индивидуалните умове на милиони хора. тя работи като огромно информационно и консултантско бюро, което координира дейностите и потребностите на цели народи. -еновата система води до създаването на богатство чрез изключително сложни производствени процеси, често пъти извън човешкото разбиране.

* Общество, което въвежда правото на частна собственост и безпрепятственото развитие на ценовата система, се нарича пазарна икономика.

* Обществата с централно планиране се провалят, защото се стремят да премахнат правото на собственост и да разрушат ценовата система.

* Обществата с държавни социални грижи се провалят, защото променят стимулиращата структура на общностите. Непредвидените последствия често пъти са по-тежки от проблемите, които искат да решат.

* Както централното планиране, така и държавните социални грижи проявяват тенденция към нарушаване на важни общностни функции, жизнено важни за човешкото добруване и щастие.

* Истинската пазарна икономика води до създаване и преразпределение на богатството. По същество всички процъфтяващи общества се основават на защитата на правото на собственост и функционирането на ценовата система. тамо пазарната икономика може да премахне бедността.

* Политическата структура в дадена страна оказва жизнено важно въздействие върху способността й да стане процъфтяваща.

* Има най-различни видове демократични системи. тамо някои обаче са успешни.

* Успешните общества обикновено са многопартийни демокрации с Конституция и спазване на Харта за правата на човека, които ограничават централната власт. те имат също различни контролни и балансиращи механизми - независима съдебна власт, Конституционен съд и двукамерна парламентарна система. Обикновено те делегират власт на регионите и насърчават участието на общините в местните дела. и което е най-важно, те изключително ценят правото на собственост и индивидуалните свободи.